

Twèrs d'ùr Úje.

Vertelsels van vrúger en
vertelsels óvver vrúger.

Samengesteld door de Werkgroep Újes dialect
van de Heemkundekring Uden.

Twèrs d'ùr Úje.

Vertelsels van vrúger en
vertelsels óvver vrúger.

Samengesteld door de Werkgroep Újes dialect
van de Heemkundekring Uden.

Uden, 2013.

Colofon:

Uitgave: Stichting Uden in Geschriften, januari 2013.

ISBN: 978-90-77471-10-4

Druk: Drukkerij der Kinderen, Uden.

© 2013 Stichting Uden in Geschriften.

Inhoud

	Pagina
Colofon	2
Inhoud	3
Inleiding	5
Vertelsels van vrúger - Verhalen van vroeger	7
* Hannes van den Heuvel als jager	8
* Verhoord gebed	14
* De wachter	28
* De bronollielanterze - De petroleumlampen	30
* Het nieuwe raadslid	36
Vertelsels óvver vrúger - Verhalen over vroeger	39
* Speule - Spelen	40
* De wasdag	42
* De smid	44
* Gèld - Geld	48
* Mèije - Maaien	50
* D'n os - De os	52
* De slachter	54
* De mùlder van 't Loo - De molenaar van Loo	56
Verantwoording	60
* Bronnen en Afbeeldingen	60

Inleiding

In het begin van deze eeuw bestudeerde een groep Udenaren vanuit de KBO het Udense dialect en legde vele verhalen en gezegdes uit dat dialect vast in twee boeken: *“Ut Újes, un streeктаol mi klank, wèrremte en gevuul”* en *“Ut Újese op z'n Újes”*.

Na het tweede boek liet het merendeel van de leden van de groep, mede door het stijgen der jaren, blijken dat anderen het stokje moesten overnemen en dat gebeurde gelukkig ook.

Een praktisch geheel nieuwe dialectgroep trad aan en deze schaarde zich onder de vleugels van de Heemkundekring Uden. Er werd weer flink vergaderd, gediscussieerd, gelachen en dialect gesproken en af en toe geschreven. De inspiratie haalde we uit oude verhalen, het praten over oude gebruiken, maar ook uit het herlezen van verhalen en vertelselkes die vroeger geschreven waren.

De groep bestaat momenteel uit de volgende Újenaren:

Hans van der Avoort,

Mien van den Brand-Dortmans,

Bep Coolen-Strick,

Ad van Driel,

Chris van Haandel,

Jan van Kuijk,

Truus Verstegen.

Vertelsels van vrúger (Verhalen van vroeger).

In de documentatie van de Heemkundekring is een envelop aanwezig, waar op staat: “Vertelsels van drukker van der Heijden Uden/Vlaardingen.”

In de envelop zitten een aantal vertelsels die, met uitzondering van één, allemaal handgeschreven zijn. Het getypte verhaal is ondertekend met H.W. van der Heijden. Waarschijnlijk is dit Henricus Wilhelmus, geboren op 19 juli 1870 als zoon van Gerardus van der Heijden, bakker aan de Oude kerk, en Antonetta Agatha Verhagen. Volgens het Bevolkingsregister van Uden was hij boekhouder en vertrok hij op 3 juli 1909 naar ‘s-Gravenhage. Op 1 juli 1910 kwam hij even terug naar Uden en op 11 juli 1910 vertrok hij naar Rotterdam.

Opgemerkt dient te worden dat hij het vertelsel over “Hannes van den Heuvel als jager” waarschijnlijk uit overlevering heeft gehoord en vervolgens heeft opgeschreven. Zie ook de opmerkingen van de redactie op bladzijde 6.

No. 15.	EERSTE JAARGANG.	ZATERDAG 21 APRIL 1906.
<h1>DE CORRESPONDENT.</h1> <h2>GRATIS ADVERTENTIEBLAD,</h2>		
wordt in de navolgende Gemeenten verspreid:		
UDEN 575; VEGHEL 400; ZEELAND 250; NISTELRODE 150; VOLKEL 100; BOEKEL 150; MILL 100; WANROIJ 25; BEUGEN 25; VORSTENBOSCH 100; OSS 500; ST. OEDENRODE 200; HEESCH 125; DINTHER 100; HEESWIJK 100; ERP 100; GEMERT 400; STATIONS EN CAFÉ'S 200.		
TOTAAL 3600 EXEMPLAREN.		
ADVERTENTIËN . . . . . f 0.60 VOOR TWEE KOLONNEN . . . . . f 1.— VRAAG EN AANBOD 1—4 regels, . . . f 0.30	 BUREAU: DRUKKERIJ VAN DER HEIJDEN & VAN DIJK, UDEN.	KLEINE ADVERTENTIËN BIJ VOORUITBETALING. BIJ 6 MAAL PLAATSEN 5 MAAL BEREKEND. BIJ 12, 9 MAAL. GROOTE ADVERTENTIËN NAAR PLAATSRUIMTE.

Drukkerij Van der Heijden & van Dijk is in 1906 en 1907 de uitgever van De Corridor een, eerst maandelijks, later wekelijks verschijnende, gratis advertentiekraant in Uden en omstreken.

Op de ansichtkaart op de omslag en op bladzijde 5 van dit boek zien we achter de pomp een groot huis met op de gevel de tekst “Stoomboekdrukkerij Van der Heijden en Van Dijk”.

De verhalen zijn grotendeels geschreven in het Újes, maar uiteraard nog niet volgens de regels, zoals die beschreven staan in het boek “*Ut Újes, un streeksaol mi klank, wèrremte èn gevuul*”.

De werkgroep Dialect heeft de verhalen van H.W. van der Heijden uitgewerkt en op deze manier ontstond een aantal prachtige verhalen.

De originele schrijfwijze is aangehouden, waar nodig voorzien van een uitleg door de redactie.

Bij het verhaal “De petroleumlampen” is een Nederlandse versie toegevoegd, omdat daar de Újese schrijfwijze zodanig is, dat het moeilijk te lezen is voor mensen die het Brabants niet beheersen.

Vertelsels óvver vrúger (Verhalen over vroeger).

Naast het bewerken van deze authentieke vertelsels is er ook gewerkt aan het opschrijven van oude herinneringen in het dialect van vroeger. Enkele *Újenaren* hebben hun herinneringen op papier gezet en wel in *ut Újes* en in het ABN, wederom om het begrijpelijk te maken voor hen die het *Újes* niet (goed) beheersen.

In de loop der tijd werd het steeds duidelijker dat het jammer zou zijn, om de bovengenoemde verhalen alleen binnen de Werkgroep Dialect te gebruiken. Besloten werd om deze uit te geven en zo kwam “*Twèrs dūr ‘Úje, vertelsels van vrúger en vertelsels óvver vrúger*” tot stand.

Het resultaat ligt hier voor u.

Onze speciale dank gaat uit naar de stichting “Uden in Geschriften” die de correctie en lay-out heeft verzorgd en de uiteindelijke uitgave mogelijk heeft gemaakt.

Uden, februari 2013,

Chris van Haandel,
voorzitter Werkgroep dialect HKKU.

**Vertelsels van vrúger dur H.W. van der Heijden,
opgeskrivve tusse 1900 en 1910.**

*De Marktstraat rond 1905 met rechts de stoomboekdrukkerij Van der Heijden & Van Dijk.
Links daarvan het oude café van Van Oers en het markante Raadhuis op de hoek met de Kerkstraat.*

**Verhalen van vroeger door H.W. van der Heijden,
opgeschreven tussen 1900 en 1910.**

Hannes van den Heuvel als jager.

Waar thans het postkantoor staat, stond eertijds “Bellevue”, samen met de “Korenbeurs”, de voornaamste herberg van Uden.

(Het postkantoor waarnaar hier gerefereerd wordt stond op de plaats waar nu damesmodezaak Ter Horst Van Geel is, Marktstraat 7, red.)

Bij café “Bellevue” was de doele “De Vriendenkring” gevestigd, daar vierde op Caecilia-dag het koor potverteering en last but not least, daar had de “sociëteit” haar zetel, waaraan de voornaamste burgers verbonden waren.

Welnu dan, om maar onmiddellijk met mijn verhaal te beginnen, het was donderdagavond, de dag waarop de leden bijeen kwamen om te kaarten, te biljarten of te dammen, terwijl de heren zich soms ook vermaakten met ringetje gooien om een potje bier.

Adrianus Verhoeven de brouwer, notaris Scheefhals, Kouling een fabrikant, apotheker Pulsers, monsieur Vogels, meester Christiaens, bijgenaamd “den hoeéd” omdat hij steeds een hoge hoed droeg (*Overleden in 1882, red.*), Louis Philippona, journalist (*Overleden in 1879, red.*) en nog eenige andere notabelen waren al aanwezig. De heer Trixx (*Overleden in 1880, red.*) en directeur Nuijts kwamen met een paar logees wat later. Die logees waren jachtvrienden die gewoonlijk eenige dagen te Uden kwamen jagen als het seizoen open was. (*Rekening houdend met de vermelde overlijdensjaartallen, moet het verhaal zich vóór 1879 hebben afgespeeld en kan de in 1870 geboren schrijver H.W. v.d. Heijden het zelf niet meegemaakt hebben, maar slechts uit overleving hebben opgeschreven, red.*)

De Marktstraat rond 1905 met links het nieuwe postkantoor waar voorheen café Bellevue stond. Rechts een stukje van Stoomboekdrukkerij Van der Heijden & Van Dijk.

Het biljart was al bezet en er zaten al eenige viertallen te kaarten toen de heeren Hein en Hannes van den Heuvel binnenkwamen. Na de gewone begroeting namen dezen plaats aan de “kletstafel”, waar de jagers hun jachtavonturen zaten te vertellen, hetgeen wel eens niet ten onrechte “jagerslatijn” wordt genoemd. Aan deze tafel hadden de heeren van den Heuvel plaats genomen.

Tonia van den Boom, een pittig meisje van ongeveer twintig jaar had hun het bestelde bier gebracht en beiden waren al spoedig in druk gesprek met de jagers.

Hannes onderhield zich met kapitein Schulten, een vriend van directeur Nuijts, bij wien hij eenige dagen logeerde. Hij stond bekend als de beste schutter van den geheele Meijerij. Wat bij hem onder schot kwam, viel onherroepelijk. De heer van den Heuvel praatte over jagen alsof hij een tweede Nimrod was. “Nooit heb ik iemand ontmoet die beter schoot dan ik”, beweerde hij. “Kent u jonkheer Louis uit Heeswijk? Nou die mag er zijn, een goed schutter, maar toen we eens wedden wie het meeste zou neerleggen, had ik binnen een uur zeven hazen, tien konijnen en 17 patrijzen geschoten, terwijl hij nog niet eens de helft had.”

“Ik zou toch wel eens met U een weddenschap willen aangaan wie het meeste schiet, U of ik,” zei de kapitein. “Met genoeg”, antwoordde Hannes, “maar op voorwaarde dat u draagt wat ik schiet en ik vat wat u neer legt; en die het eerst voorstelt naar huis te gaan geeft een flesch champagne die we hier samen uitdrinken.” “Akkoord,” zei de kapitein en de beide heeren bevestigden de weddenschap met een handdruk.

De kaartende leden hadden wel het levendig gesprek van den heer van den Heuvel en de kapitein opgemerkt, maar het kaartspel vergde zoo zeer hun aandacht, dat geen hunner iets van het gesprek verstaan had. Eerst toen er van champagne gesproken werd en de heeren elkaar de hand drukten, werd de belangstelling wakker geschud en al spoedig vernamen zij alles van de weddenschap. Niemand zei een

woord. Men kende “Hannes” maar al te goed. Er school een grap achter. Men ging dien avond wat later naar huis dan gewoonlijk vanwege de gasten. De heeren Pulsers, Philippona, Hein en Hannes van den Heuvel gingen samen huiswaarts.

“Wat had je toch met die kapitein?” vroeg Philippona aan Hannes.

“Niks bijzonders,” was het antwoord. “We hebben gewed wie de beste schutter is en nu gaan we morgen op jacht; ik moet dragen wat hij schiet en hij wat ik vermoorden zal; en die het eerst voorstelt naar huis te gaan, moet een flesch champagne geven. Om ongeveer twaalf uur moeten jullie in de brouwerij in de Bitswijk zien te komen.”

“’t Zal wel weer wat moois zijn,” oordeelde zijn broer. “Daar kunnen we nu nog niets van zeggen”, luidde het antwoord. De weg was niet ver en spoedig waren allen thuis.

Ook de andere heeren hadden de sociëteit verlaten en de heer Nuijts achtte het raadzaam den kapitein te waarschuwen. “Je moet toch wat voorzichtig zijn met mijnheer van den Heuvel; het is een door en door goede man, maar een echte grappenmaker; als hij de kans krijgt, haalt hij er iedereen door.” “Maar dat zal hem met mij niet gebeuren”, zei de kapitein en hij vertelde van de weddenschap.

De heer Nuijts kreeg een geweldige lachbui en toen hij wat bedaard was, vertelde hij dat Hannes niet alleen geen jager was, maar dat hij zelfs geen geweer had.

“Maar we hebben gewed, dus ik moet mijn woord gestand doen”, zei de kapitein. “Als hij onder het een of ander motief verhinderd is, zal ik het maar welwillend aannemen en de weddenschap is vervallen.”

“Ik zou in ieder geval maar voorzichtig voor hem zijn,” mengde Leonie, de mooie dochter van den heer Nuijts zich in het gesprek, “niet dat mijnheer v.d. H. iets kwaads met u zal voorhebben, maar het is een geweldige grappenmaker en hij bekommert er zich niet om wie de dupe is, de kapelaan, de pastoor of de bisschop”. En de jongedame vertelde eenige

van zijn grappen, waarom de kapitein hartelijk moest lachen. Na nog een tijdje gezellig te hebben gepraat, ging men naar bed.

's Morgens om zeven uur was de heer v.d.H. al bij Jan Bokhoven, een beroepsjager. "Goeie morgen Jan, je zou me een groot plezier kunnen doen door me je geweer en weitasch vandaag te leenen met een vijftientig patronen, en zeg maar wat het kost."

"Maar als ge een bekeuring krijgt en ze 't geweer afnemen?"

"Dan krijg je van mij een nieuw," zei Hannes. "Goed, neem het geweer dan maar mee en de patronen kosten vijf cent per stuk."

"Goed, hier heb je twee gulden, vat voor wat er over is maar een borrel."

"Dè is nie noodig, menheer v.d.H. " protesteerde Jan.

"Daar is zooveel niet noodig, maar voor wat hoort wat; dag Jan" en de heer v. d. Heuvel ging naar huis.

Toen Hannes thuis kwam met zijn jachtnaat, keek mevrouw vreemd op. "Wat zullen we nu weer beleven?" vroeg ze tamelijk bits.

"Ik ga vandaag jagen met kapitein Schutter", was het antwoord.

"Een mooie jager, je kunt nog geen schuurdeur raken, laat staan een haas," spotte mevrouw.

"En toch zal ik vandaag mijn naam als jager vereeuwigen," spotte Hannes tegen. "Om een uur of een ben ik weer thuis."

Hij ging naar het kantoor, las eenige brieven die binnen gekomen waren en schreef er een paar. Terwijl hij daar mee bezig was, kwam de kapitein binnen. Hij stelde zich aan mevrouw voor, die hem beleefd maar op eerbiedigen afstand ontving. "Ik zal meneer waarschuwen," zei ze, maar Hannes had den kapitein al gehoord en kwam uit het kantoorje.

"Goeie morgen, kapitein; goed geslapen? En jachtvaardig?"

"Zeker, zeker, goeie morgen," zei de kapitein, "en is u ook gereed?"

"Natuurlijk, ik zal mijn geweer en weitasch halen," en hij liep de keuken in waar hij een en

ander geborgen had.

"Ziezo, ik ben 't 'm; dag hoor; tot vanmiddag."

"Dag mevrouw," groette de kapitein met een buiging.

"Dag kapitein, goede jacht," beantwoordde zij correct en beleefd.

Buiten gekomen begaven zij zich door de Bosche Baan naar hun doel en binnen een kwartier hadden zij via den "doojen vonder" Loo bereikt waarachter lange velden met spurrie een uitstekend smulterrein voor hazen en konijnen vormden. Zij volgden het landwegje dat noordwaarts loopt tusschen voor- en achter Loo. Beiden hadden zij hun geweren gereed en na ongeveer een paar honderd schreden ging de kapitein een spurrieveld in, legde aan, een schot en Hannes zag een haas op springen en weer neervallen. Toen eerst merkte hij hem op. Hij kon niet begrijpen hoe de kapitein het beestje had gevonden, want hij had niets gezien en toch had hij zijn oogen goed de kost gegeven.

"Dat is nummer een," zei de kapitein terwijl hij zijn eersten prooi opnam. "Een mooi beest, acht à negen pond." De achterpoten werden door de pezen aaneen gesnoerd en aan den stok geregen van den heer v.d.H.

"En de laatste," dacht deze.

Men toog verder. De kapitein had weer een verdachte beweging in een veld gezien en ging voorzichtig op het offer van zijn jachtlust aan, het geweer gereed.

De heer v.d.H. zag alleen dat de kapitein voornemens was hem nog meer gewicht te bezorgen en zonder zich een ogenblik te bedenken, nam hij zijn geweer en achter de kapitein knalde de geweldige ontlading en met groote sprongen vluchtte de haas naar veiliger oord. "Hij was wel wat ver," motiveerde Hannes zijn misschot.

"Jammer genoeg," zei de kapitein, "'t was een mooi beest; maar een volgende keer beter."

In de verte lagen de Bedafsche bergen. "Daar moeten we ook nog naar toe," zei Hannes.

Bedafse bergen.

“Zit daar veel wild?” vroeg de kapitein.
“Nou, van alles; reeën, herten, evers, kortom van alles,” was het antwoord.
Daar had de kapitein nog nooit iets van vernomen en veel geloof hechtte hij er ook niet aan; maar de weg erheen liep door goed jachtterrein, dus het was hem onverschillig waar hij was, als er maar wat te jagen viel. Terwijl ze jagend in die richting voortgingen werd er niets buit gemaakt, want telkens als de kapitein een haas bemerkte en hem wilde neerleggen, knalde er achter hem een schot en het opgeschrokken wild vluchtte voordat het onder schot was. “U schiet me wat te vlug,” merkte de kapitein op, “u hebt ze nog niet onder schot.”
“Ik denk dat het komt omdat ik in langen tijd niet geschoten heb,” sprak Hannes. “Ik moet me nog wat inschieten.”
“Mogelijk,” zei de kapitein ongeloovig.
Zij jaagden verder en op advies van de heer v.d. Heuvel sloegen ze een weg in die meer oostwaarts liep in de richting van de Bedafsches bergen die in de verte zich duidelijk afteeken-

den. Deze weg liep dood tegen een paar weilanden. Terwijl zij over den moerassigen grond voortschreden, vloog er een vlucht patrijzen op. Pang, pang, knalden twee schoten van den kapitein en er stortten twee patrijzen naar beneden.

“t Zijn gelukkig geen hazen,” dacht de heer v.d. Heuvel, want die haas begon hem al aardig in den weg te hangen. Hij stopte ze echter goedmoedelijk in de weitasch.

Al spoedig waren de jagers aan het einde van het tweede weiland, waar zij over de sloot sprongen en op een zandwegje kwamen dat naar de bergen voerde. Rechts stonden de boerderijen van de Rakt, linksch verhief zich een kale heuvel.

“Hier zullen we eens op gaan,” zei Hannes. De kapitein volgde gewillig, hoewel hij er niet veel wild verwachtte, mogelijk eenige konijnen.

Links was de heuvel hooger en meer begroeid met eiken hakhout waartusschen hier en daar een den stond. In die richting bewoog zich de

heer v.d.H. op den top bleef hij even staan als verkende hij het terrein.

“En heeft u al een gems ontdekt?” vroeg de kapitein spottend.

“Ik heb een spoor gezien,” was het antwoord.

“Maar het loopt naar elf uur; ik stel voor om een borrel te gaan drinken.”

“Goed,” stemde de kapitein in. Zij daalden den heuvel af en begaven zich door de zandvlakte in de richting van den Smitsberg. Daar gekomen draaiden zij linksaf en kwamen bij een boerenhuisje waar een tafel buiten stond en een paar stoelen.

“Ga zitten,” nodigde Hannes zijn metgezel uit.

“Wat zal u gebruiken? Port of dergelijke dranken hebben ze hier niet.”

“O, ik lust wel een bittertje,” zei de kapitein.

Van de Wijmelenberg kwam uit zijn woning te voorschijn. “Goeie morgen heeren, wa zal het zijn?” (*Adrianus van de Wijmelenberg woonde vanaf 1881 in het latere café De Pier op Bedaf. Dochter Annemie huwde Dorus Verbossen, red.*)

“Mijnheer een bitterke en ik ook,” zei de heer v.d.H.

v.d.W. bracht het bestelde. De heeren dronken op hun gezondheid en lieten zich de hartsversterking goed smaken. De huisjes in de omgeving getuigden niet van grote weelde en de gewassen op de akker en in de tuinen zagen er ook niet bijzonder florissant uit. De kapitein merkte dit op en kon niet nalaten zijn oordeel hierover uit te spreken.

“Ja, de grond is hier niet erg geschikt,” zei de heer v.d.H. “en bovendien, de ganzen doen veel kwaad.”

“Maar er zijn hier toch geen ganzen,” zei de kapitein.

“Dat zou je tegenvallen”, antwoordde de heer v.d.H. “Maar ik moet even weg. Ik kom direct weer terug”.

Hij nam zijn geweer, ging weg en verdween achter wat eiken hakhout. Op enkele minuten afstand stond een armoedig hutje en op een schraal stukje weiland gaf een even schraal geitje zich veel moeite wat voedsel te zoeken

en liet nu en dan een schor geral hooren. De heer v.d.H. ging het hutje binnen, waar een oud vrouwtje met het samenstellen van de “pot” bezig was.

“Dag vrouw”, groette Hannes, “is dat uw geitje?”

“Ja meneer”, was het antwoord.

“Wat moet die kosten?” vroeg hij.

“Maar ik kan ze niet misse; ze geeft nog wel eene liter romme per dag”, antwoordde ze.

“Maar wat is ze waard?” vroeg hij weer.

“Och, ‘t is al een aauw beesje; misschien ene gulden of acht”, zei ze, “een jong geit kost wel ene gulden of tien.”

De heer v.d. H. haalde zijn portemonnee uit den zak, nam er vier rijksdaalders uit, legde die op de tafel bij het raam en zei: “Hier hedde gè tien gulden; kopt nou mar een jong geit, ik moet de aauw hebbe.” Daarop verliet hij het hutje.

Of het vrouwtje dacht dat ze met een gek te doen had, heeft nooit iemand geweten; maar ze schudde eens met haar hoofd en deponeerde de rijksdaalders in de kast.

De heer v.d.H. ging naar het oude geitje, nam het touw in de hand waar het mee vastgebonden was en het beestje volgde heel gewillig. Bij den Smitsheuvel gekomen, nam v.d.H. zijn geweer en loste twee schoten op de kop van het arme diertje dat morsdood neerviel. Hannes bond het touw los, dat hij een eind in het kreupel wierp en ging naar het herbergje terug. De kapitein had de twee ontladingen gehoord en wist niet wat hij er van denken moest. Maar al spoedig was hij uit de onzekerheid gesteld. Daar kwam zijn jachtgenoot aan en riep triomfantelijk: “Een gems geschoten!”

De kapitein wist niet wat hij er van moest denken.

“Ja, kom maar eens kijken, daar bij de Smitsberg ligt ze,” vervolgde de gemzenjager.

De kapitein stond op en ging mee door een zandige weg naar den plaats waar de doode geit lag.

“Maar dat is een geit”, zei de kapitein.

“Wat zouden jullie in Den Bosch van geiten

weten”, zei Hannes. “Het is een gems en u mag ze dragen. en als ik ook nog een steenbok mocht ontdekken dan heeft u een aardig maaltje.”

“Maar ik draag die geit niet”, protesteerde de kapitein.

“Pardon, u draagt die gems, we hebben afgesproken dat ik zou dragen wat u schiet en u wat ik dood. U hebt een haas en twee patrijzen geschoten en ik een gems, een man een man, een woord een woord.”

De kapitein, die snel inzag, dat hij de dupe was van een grap maar zijn gegeven woord wilde gestand doen, nam het kloeke besluit de “gems” met de achterpoten aaneen gebonden aan zijn polsstok te bevestigen en naar het dorp te dragen.

Zij gingen naar het herbergje terug waar van den Wijmelenberg moeilijk zijn lachen kon bedwingen toen hij vernam dat het ouwe geitje van zijn buurvrouw tot gems gepromoveerd was. De heer v.d.H. betaalde het gelag en ook nog een borrel voor den kastelein en de jagers gingen naar het dorp terug.

“Zouden we niet even hier door die velden jagen?” vroeg Hannes. “Nee, laten we het er maar bij laten”, antwoordde de kapitein die er niets voor voelde nog meer grof wild te moeten dragen. Hannes leidde den tocht zoo dat ze boven de Bitswijk uitkwamen en dra waren ze bij de brouwerij, die ook herberg was. Het was ongeveer half twaalf.

“Kom, we zullen hier wat uitrusten”, stelde Hannes voor en zij gingen binnen.

In de gelagkamer scheen de geheele sociëteit bijeen te zijn, want de kapitein zag diverse bekende gezichten.

“En wie heeft het meest te dragen?” was de algemeene vraag.

“Ik heb een haas en twee patrijzen”, zei Hannes, “en de kapitein een gems”.

Het gezelschap barste in lachen uit bij het zien van den jachtbuit. En men was algemeen van oordeel dat de kapitein meer te dragen had dan zijn jachtgenoot.

De kapitein nam het zaakje van den vrolijken

kant op en erkende dat hij de weddenschap verloren had. Een gems was nu eenmaal zwaarder dan een haas en een paar patrijzen. “Kapitein, wat neemt u”, vroeg Hannes, “en heeren, drink eens uit”. En de heeren dronken uit en klonken op de geslaagde jachtpartij. Er werden nog heel wat rondjes gegeven en in een vroolijke stemming togen zij samen naar het dorp waar in enkele cafés nog een graantje gepikt werd. Daarna ging ieder zijns weegs. De “gems” werd in het pakhuis van den heer Piek gedeponereerd en de haas en de patrijzen gingen naar de familie Nuijts.

Tegen den avond vervoegde zich juffrouw Leonie bij de familie Piek en kwam namens haar ouders mevrouw en mijnheer Piek uitnoodigen den volgen-den dag te komen dineeren, welke uitnoodiging aanvaard werd. De haas en de patrijzen waren heerlijk, volgens mevrouw Piek. De huid van de “gems” werd gelooid en heeft als mat dienst gedaan voor het bed van den heer en mevrouw Piek. Het vleesch ervan vond zijn weg naar de Bossche Baan waar arme bewoners gepoogd hebben het taaie vleesch van het oude beestje gaar te krijgen en te verorberen.

H.W. van der Heijden.

Verhoord gebed.

Knillis en Knillie zouden samen ter bedevaart gaan naar Zeeland. Ze "vreejen" al drie jaar samen, maar over trouwen was Knillis niet te spreken.

Als Knillie daarover begon had hij altijd dezelfde reden van uitstel bij de hand: "We moete wâchte toe Hannemoed dood is; dan kunne we in heur boerderij trekke. Lang zal z'er nie mèr zijn, want ze geu (*gaat, red.*) mé den dag achteruit". Dit had hij al drie jaren lang gezegd, en Knillie sprak er maar niet meer over. Toch was haar verlangen groot spoedig getrouwd te zijn en ze had zich voorgenomen nu eens bij Sunte Knillis (*Sint Cornelius, red.*) te bidden opdat deze heilige hare wenschen tege moet zou komen.

Het dorp Zeeland is, evenals de meeste dorpen in Noord-Brabant, stil en onbeduidend. Zijne bevolking bestaat uit welgestelde landlieden en eenige winkeliers en ambachtslieden, die ook onmiskenbaar landelijke hoedanigheden bezitten. Het eenige vermaak dat de bevolking kent, is zondags na de hoogmis eenige borreltjes te pruuven (*drinken, red.*), na het lof 's avonds eenige glazen bier te drinken en drie of viermaal per jaar eene uitvoering bij te wonen van de harmonie "Zeelandia". Het leven is er dus zeer eentonig, alleen de Udensche marktdagen en de Sint Corneliusdagen brengen wat afwisseling.

De Heilige Cornelius is de patroon of beschermheilige van de parochie en zijn naamdag wordt jaarlijks tweemaal gevierd, in Mei en in September. De pastoor laat het beeld van de heilige tegen dien tijd uit den stoffigen hoek, waar het bewaard wordt, te voorschijn halen, want in de kerk schijnt er alleen gedurende die dagen eenige plaats voor beschikbaar te zijn, het wordt afgestoft, opgewit en in de kerk op een troon gezet, waar de geloovigen het komen vereeren en allerlei gunsten kunnen afsmeeken. Van alle kanten dagen dan de bedevaartgan-

gers op, want de heilige Cornelius is zeer machtig; hij kan klieren, stuipen en meer soortgelijke kwalen genezen; dit gelooft de katholieke bevolking vastelijk en van wijd en zijd komt men bij Sunte Knillis om bijstand.

Knillie was een flinke meid. Werken kon ze als een paard, moe was ze nooit en ziek evenmin. Als ze zondags naar de kerk ging stak ze een hoofd uit boven de andere deurskes (*meisjes, red.*) van den hoek (*buurtschap, red.*), die haar vergezelden. Ze was steeds opgeruimd en ze kon niemand ontmoeten of ze riep bij wijze van groet: "Zoë, goa de is ten blakke (*zo, ga je er eens op uit!*)". En als ze 's maandags op de botermijn was gebeurde het wel eens dat een boterkooper haar in de frissche wangen kneep of tegen de welgevulde rokken sloeg. Dan gier-

de ze van 't lachen en riep: "Afblijve, dór kom ik eiges (*zelf, red.*) nog nie oan!" en dan lachten de andere meisjes hartelijk mee. De boerenjongens hadden allen een oogje op Knillie. Zij praatte en lachte met iedereen, maar bleef trouw aan haren Knillis. Knillis was wat men in die streken noemt een strijker (*gluiperd, red.*); hij was stil en op zijn eigen. Als hij in de herberg kwam zat hij altijd op z'n eentje, en niets ontging dan aan zijn sluwe oogjes. De jongens van zijn leeftijd lieten hem links liggen, en niemand kon begrijpen dat zoo'n flinke, lollige meid als Knillie met zoo'n strijker wou te maken hebben. Jonge boeren die jaloers op hem waren hadden met de kermis in een herberg weleens op hem zitten steken (*steken onder water geven, red.*), maar Knillis had er geen vuur op gevat (*zich niet boos gemaakt, red.*), slechts een oogenblik was er een gimlach om zijne dunne lippen zichtbaar geweest.

Nu liep het tegen Mei, en Knillis en Knillie zouden samen ter bedevaart gaan. Ze zouden samen eerst naar de kerk gaan en dan naar een tante van Knillie, die ook Knillie heette want te Zeeland heet bijna iedereen Knillis of Knillie. De eerste zondag in Mei was aangebroken. Vroolijk scheen de zon over de groene korenakkers, de donkere dennenbosschen en de bruine hei. Knillis en Knillie waren 'morgens te biechten en te communie geweest. Daarna gingen ze bij de ouders van Knillie ontbijten. "Goeje mèrege", zei Knillis toen hij 't voorhuis binnen trad. De vader en de moeder zaten beiden aan de groote tafel, die linksch van de deur voor het raam stond. "Zoë bender (*ben je er, red.*)", zei de vader. "Goat er mar zitte; ge moet mar ene goejen botram ete, heurde (*weet je, red.*); 't wordt beschien lang veur gè wa krijgt. Knillis, jonge, doe mar net of ge thuis bent," zei de moeder. "Ja, dor hoeft nie veur te bange", antwoordde Knillis terwijl hij zijn spaanschrieten stok tegen een kast zette, een stoel nam en zich aan tafel plaatste. Vader had een roggebrood en een grooten roggemik bij zich liggen, daarnaast lag

een ham en een halve roede worst. In een blikken verlakten broodbak stonden twee stapels sneden mik en een stapel sneden brood, op een bord lag gesneden ham, en stukken geblekte worst (*worst waar de darm vanaf gehaald is, red.*) lagen er naast.

Knillis en Knillie zaten aan tafel. Knillis zette zijn pet af, maakte een kruis en begon te bidden; Knillie deed insgelijks. Moeder nam midelerwijl den grooten koperen koffiepote en goot de kumkes (*kopjes, red.*) zoo vol dat er bijna geen melk meer bij kon. Vader hield zich onledig met het meer langzaam verorberen van een dikken, goed gemeubileerden boterham. "Ge moet mar afvatte, Knillis", zei Knillie toen hun gebed geëindigd was. "Loot 't brood mar ligge, we hebbe mik (*wit brood, red.*) genog, en ge moet er mar goed wa oplegge."

Knillis en Knillie en hare ouders deden de tafel eer aan. De eene boterham na de andere verdween langzaam maar zeker in hunne krachtige, elastische magen. Moeder kon hare dochter maar niet genoeg bewonderen. Ze zag er ook zoo bekeerlijk uit met haar paaschbest kleeft aan en de mooie hooge muts op met poffer van kleine, witte bluumkes (*bloempjes, red.*) dat de goede vrouw met recht trotsch mocht zijn op hare knappe dochter.

Er werd weinig gesproken. Men had elkaar verteld dat het mooi weer was en dat het ding (*het gewas, red.*) goed stond. Er was wat gezegd over de prijzen van het vee en de varkens; maar daarbij was het ook gebleven, want Knillis zei niet veel. Het ontbijt was eindelijk afgelopen en Knillis had zijn kumke (*kopje, red.*) omgelegd ten teken dat hij niet meer liefde. Knillie had hem aangespoord nog een boterham te nemen, maar hij had geantwoord: "Dank oe, 'k heb schon gegete."

Na eens oangestokt (*iets te roken te hebben genomen, red.*) en nog wat gepraat te hebben stapten de bedevaartgangers aan.

"Hoe loat komde terug?" vroeg de moeder.

"Dè zal zo loat nie zijn", antwoordde Knillis.

"As w'r zijn zuld' ons we zien", zij Knillie met een lach.

”Nou, hauwdoe, toe van ovend, en doe Knilliemoet de komplemente en vergeet nie wa moppe (*koekjes, red.*) mee te neme”, riep moeder hen nog na.

Welgemoed gingen ze op weg. Zij met het paaschbeste kleed aan, de zijden scholk (*schort, red.*) voor met vierkante vauwkes (*vouwtjes, red.*), lange gouden ketting om en gouden bellen in de ooren en de hooge poffermuts op met breede zijden linten. Aan haar rechter arm hing een zwart spoormandje terwijl ze met de rechter hand een paraplu tegen haar borst drukte. Met vaste, veerkrachtige stappen, de heupen balanceerend boven de stevige beenen schreed ze voort.

Hij in een donker kamgaren pak gestoken, waarvan de jas open hing zoodat op zijn vest de blinkende nikkelen ketting met blauwe doorschijnende steenen zichtbaar was; zijn stok onder de rechter arm, de linkerhand in den zak, de sigaar in den mond, op twee passen afstand van zijn Knillie maakte hij wijde onregelmatige passen.

Voordat zij op den bikkelweg (*grindweg, red.*) waren passeerden zij een paar boerenwoningen; de lui die buiten stonden riepen hen toe: ”Zoë, goade gellie ók is ten blakke” en zij antwoordden: ”Ja, zo’n beetje, ’t is er nou goei weer veur!”

Ze waren weldra op den grindweg, die druk bewandeld werd. Soms kwamen ze een troep jongens en meiden tegen die al terug kwamen van hunne bedevaart. Dan weer snorden hun eenige fietsers voorbij of hotsten (*hobbelden, red.*) karren achter hen aan. Dat ging allemaal naar Sunte Knillis.

De velden en akkers waren vol pas ontsproten groen, de boomen kregen hun eerste looven en de zon tooide alles met de frischte kleuren. Op Knillie maakte dit zekeren indruk en zij kon hare bewondering, die meer van practischen dan van poëtischen aard was, niet verbergen.

”Wa steuget dinge toch schon (*Wat staat het gewas mooi, red.*) schon! hé Knillis?” zei ze. ”Ja”, antwoordde deze, schikkelek schon (*heel mooi, red.*)! As den rog zoë deurwescht (*door-*

groeit, red.), geut ie er gelijk (*allemaal, red.*) ligge.”

”Mar ik zieget zoë toch liever as dè g’ er deur kunt goan zonder e spiereke te rake.”

”Dè za’k nie zegge; mar we zijn er nog nie. Ik zeg mar, we moete gén hu roepe veur w’ er over zijn.”

Zoo praatten ze samen een eindweegs over de boerderij. Op eens zei Knillie ”Zeg Knillis, zomme (*zouden we, red.*) gé rosenuke (*rozenhoedje, red.*) bidde?” Ze dacht aan de intentie harer bedevaart.

”Bè, dè’s goed; bid gè mar veur”, was het antwoord.

Beiden haalden hunne paternosters te voorschijn en zij baden hun rozenhoedje, even als de andere bedevaartgangers, die zich op den weg bevonden. Bij de litanie gekomen nam Knillie haar kerkboek uit het spoormandje en haalde daaruit een opgevouwen papiertje dat op de vouwen al hier en daar versleten was.

”We zulle de litanie mar bidde van Sunte Knillis stelde Knillie voor.

”Mè goed”, antwoordde Knillis, en Knillie bad de litanie van den Heiligen Cornelius in plaats van die der heilige maagd Maria. Aan het slot gaf zij zacht uiting aan haren hartenwensch, zoo zacht dat Knillis er niets van merkte:

”Heilige Sunte Knillis, makt dè ’k gaauw mé Knillise getrouwd ben!”

Beiden maakten een kruis en zetten hunne voetreis pratend voort. Na een dik uur (*ruim een uur, red.*) gegaan te hebben waren ze eindelijk te Zeeland. De hoogmis was aan en in de herbergen was het niet zoo vol of er was nog wel plaats voor een paar personen.

”Wa zeg d’r af Knillie, as we uurst is eefkes (*even, red.*) wa gingen drinke?” vroeg Knillis, ”’t Is nogal wèrem, en strakke, as de mis uit is, leup et zo vol dè ge veur oe geld nog niks kunt krije.”

”Dè zegde wel”, zei Knillie, ”’t Is wèrem, dor hedde gelijk in; ik zweët as ene gek.”

Ze gingen in een café en de kastelein kwam bij hen.

”Wa vatte gè?” vroeg Knillis.

”Ikke, e kappertje bier (*een klein glas, red.*) mé suiker.”

”En gé mè mar ’ne kloore mé suiker.”

Knillie keek haren Knillis vreemd aan en toen de kastelein het bestelde ging halen fluisterde ze half verwijtend: ”Mar Knillis, ge bent toch lid van ’t kruisverbond!”

”Jawel, mar toch nie in Zéland”, antwoordde Knillis, haar met een sluwen glimlach in de oogen kijkende. ”Nou, gè bent ok e mooi lid!” oordeelde Knillie.

De kastelein bracht wat gevraagd was, Knillis betaalde en beide bedevaartgangers rustten wat uit van hunne wandeling. Na een kwartiertje gingen ze verder. Langs den weg, voor de pastorie, en het kerkplein stonden aan weerskanten kramen met galanteriën, heiligenbeeldjes en andere godsdienstige voorwerpen, terwijl anderen koekjes, suikergoed en broodjes te koop hadden. Honderden mensen slenterden tusschen die kramen op en neer of stonden er voor, lovend en biedend als op de markt. Knillie dacht aan de moppen (*koekjes, red.*) die ze voor Knilliemoet (*tante Cornelia, red.*) moest meebrengen. Ze drong door de mensenmassa naar de kraam waarin een paar meisjes hare waar luid roepend aanprezen. Knillis drentelde achter haar aan.

”Zeg deurske! Hè d’ ok lèkker moppe?” vroeg ze een der meisjes.

”Ja, ge kunt nerges zoo ’n lèkker krijge; van tien cens, van elf, en twelf, en dartien en vertien cens ’t ons, dees zijn veural eiselek lèkker. Hoevel moeder hebbe?”

”Géf me mar ’n ons van vertien cens. ’t Is veur Knilliemoette, en die is al zo jong nie mèr, en as ge erges komt kund’ er zoë nie mé niks oankomme, woanne (*waar of niet, red.*) en doe se in enen toet (*papieren zak, red.*).”

”Ja, net, dè zeg ik ok,” zei het meisje terwijl ze de koekjes woog en in de zak deed. Knillie had haren bovenrok opgelicht en hare knipbeurs (*portemonnee, red.*) uit haar ”tesch” (*zak, red.*) gehaald en telde een dubbeltje en vier centen neer. Ze stak de beurs weer in haar tesh, gaf de moppen eene plaats in het spoormandje,

bracht haren rok weer in orde en nam met een ”Hauwdoe same” afscheid van het meisje, dat haar stereotiep “Dank oe same, toe op enen anderen tijd” uitbracht.

Nu gingen ze samen naar de kerk hunnen aflat bidden en offeren bij Sunte Knillis. Juist was de mis uit toen zij door de poort van het kerkplein gingen en weldra was de kerkweg zwart van de mensen. Twee of driemaal ontmoeten zij een paar dorpsgenooten; die riepen zij in ’t voorbijgaan toe: ”Zoë, hedde gellie ’t öllie er al aaf?” of “Zoë, bende gellie er ok al?” Waarop onveranderlijk volgde: ”Ja, zo eefkes” of ”Ja, zo ’n bitje.”

Niet zonder wat dringen konden ze de kerk binnen komen. De vuile, lauwe zweetlucht, vermengd met wierookgeur en walm van brandende kaarsen, die in het hooge gebouw hing, scheen hen niet te hinderen of af te schrikken. Bij de ingang doopten zij de vingertoppen in het wijwatervat en maakten een kruis, hetgeen ook de mensen deden die de kerk verlieten,

daarna knikte Knillis even met zijn rechter knie en zij trachtten zich linksch een doorweg te bane naar het witte, half levensgrootte beeld van den heiligen Cornelius. Gemakkelijk ging dit niet, want er waren veel bezoekers die den heilige de een of andere gunst te vragen hadden. Toch slaagden zij er eindelijk in zich vlak bij het beeld een plaatsje te veroveren.

Het beeld, waarvoor een groote schaal vol centen, dubbeltjes en eenige sporadische kwartjes, stond op een houten troon; naast de schaal lagen waskaarsen en litaniën van de heilige en eenige brandende kaarsen stonden er omheen. Voor den troon zat een man op een stoel, schijnbaar druk lezend in een kerkboek maar feitelijk wakend voor het geofferde geld en om kaarsen te verkoopen.

Knillie had zich zoover vooruit weten te werken dat ze zich bij den man voor het beeld bevond. Zij boog zich tot dezen en wisselde fluisterend eenige woorden met hem, daarop gaf ze hem wat kleingeld dat hij in de schaal legde, toen nam hij een kaars stak die aan een andere aan en plaatste ze vervolgens op den het beeld omringenden kandelaar. Nóg fluisterde ze de man iets in 't oor, waarop hij bevestigend knikte en haar een paar litaniën ter hand stelde. Na eenigen tijd gebid te hebben verlieten Knillis en Knillie de kerk.

Voordat zij zich naar Knilliemoet begaven gingen zij eerst nog een café binnen. 't Was er stampvol en de warmte kwam hen tegemoet. Voor den schenkblok (*tapkast, red.*) stonden eenige jongens die zich aanstelden of zij er te veel gedronken hadden. Knillie nam nu brandewijn met suiker, hij weer klare met suiker. Eenige minuten bleven ze slechts zitten, toen gingen zij naar Knilliemoet, deze woonde niet ver buiten de kom der gemeente en de weg er heen liep langs weiland waaromheen elzen heggen geplant waren.

"Hier moeten we zijn", sprak Knillis eindelijk, wijzend op een flinke boerenwoning. Zij gingen binnen. In het voorhuis bevond zich eene boerin van ongeveer zestig jarigen leeftijd.

Toen de deur geopend werd keek ze op en scheen hare nicht niet te herkennen; deze riep haar echter op den haar eigen levenslustigen toon toe: "Zoë Knilliemoet; hoe geuget er mé? En ge moet de komplemente hebbe van ons moeder en hier heb ik wa moppe veur oe meegebracht!"

Eene uitdrukking van blijde verrassing toog over het gelaat van de goede vrouw; "Oach! Door hedde Knillië. En wa zie d' er schon uit. Dè 's goed dè g' ok is noa de beevert (*bedevaart, red.*) komt. Zoë, en maaket moeder goed? Mar deurske, ge het veul te veul meegebracht, néje, dè ha de nie moeten doen. En dè 's Knillis zeker? Kom mar in de kamer dan za 'k is keeke of er nog wa in de flesch is."

"We hebben anders al wa gehad", zei Knillie, "en Knillis is lid van 't kruisverbond."

"Zoë; mar gè lust toch nog wel e klèen borreltje en we hebben ok bier in huis. Ons volk (*de rest van het gezin, red.*) is nog allemaal in de stroot (*straat, hier bedoeld: in de kom, red.*). Ja mé die daag wor et aalt wa loatter."

Zij ging de twee bezoekers voor in de kamer en schoof een paar stoelen bij de tafel. Knillie zette haar spoormandje en paraplu in een hoek waar Knillis ook zijn stok plaatste. Zij namen plaats en Knilliemoet haalde een borrel, een flesch en een suikerpot uit een kast en schonk voor Knillie een borrel in, vervolgens haalde ze een glas bier voor Knillis. Knillis had nog niets gezegd als "ge mèrege" toen hij binnen kwam. Hij had echter zijne oogen goed den kost gegeven en toen zijn aanstaande tante zich verwijderd had zij hij tot Knillie: "'t Ziet er hier nog zo koot (*slecht, red.*) nie uit."

"Néje," gaf Knillie ten antwoord, "mar ze hebben der ok genog."

Knilliemoet kwam binnen met het bier dat ze voor Knillis op tafel zette. "Nou moete gellie is oanvatte", zei ze, een stoel nemend. Knillis dronk eens en Knillie roerde de suiker om, toen bood ze den borrel hare tante aan met de woorden: "Toow (*Toe, red.*) doe's mee, Knilliemoet"; maar deze maakte een afwerend gebaar: "Néje, dank oe ten hogste, ik drink em

noit." Nu begon zich een levendig gesprek te ontwikkelen over allerlei zaken waarin landlieden belang kunnen stellen. Wat Knilliemoet ons volk had genoemd kwam zoetjes aan ook thuis en bleek te bestaan uit haar echtgenoot of Driekom (*oom Driek, red.*) en hunne zonen Tinus en Hannes. De begroeting van dit stevige drietal was gewoon, maar hartelijk en welgemeend.

"Zoë, komde gellie ok is gesloept (*gewandeld, red.*), door hedde gelijk in. En zal ie dè nou moete worre Knillie?" Knillie bloosde een weinig bij deze woorden van haar oom en antwoordde:

"Ja Driekom dè's Knillis nou."

"Zoë; en zul de 't onder de haand is goan wooge (*wagen, red.*)."

"Ja, zo zaagjes oan" zei Knillis.

"Bè ja, door hebben 't er zo veul gewoogd, en oe eige moeder en voajer hebben 't ok gewoogd, en as 't goed is, is er ok niks tegen." Zoo praatte men verder tot het etenstijd werd. De tafel werd gedekt en men nam plaats. De gezonde landlieden lieten zich de soep en de petoazie (*stampot, red.*) met ham heerlijk smaken.

Toen het middagmaal genuttigd was stak men eens op (*nam men iets te roken, red.*) en praatte over de wederzijdse familievertakkingen, de boerderij en alles wat den landman belang kan inboezemen. Men ging het vee, het paard, de varkens en de biggen eens bezichtigen en het gesprek over boerderij en vee begon weer van voren af. Driekom, Hannes en Tinus konden het al spoedig goed vinden met hunnen aanstaanden neef en Knilliemoet kon hare flinke knappe nicht maar niet genoeg bewonderen. Toen Knilliemoet met Knillie door den hof wandelden zag hen een buurvrouw, die uit de verte tot Knilliemoet riep: "Ge hèt ok vollek over zie 'k!"

"Joa, Knillie van ons Dien is te veurmiddag mè dere vrijer gekomme, en nou hemme (*hebben we, red.*) gegete en nou gomme (*gaan we, red.*) is in den hof keeke."

"Oach dan toch! En is dè Knillie! Wa 'n schon

meid is dè geworre. Ik weeët nog zo goed dè Dien ze meebrocht toen ze nog zo leuperke (*kind dat net kan lopen, red.*) waar. Woor geuden tijd noa tou ! En hoe maaket moeder, deurske?"

"O, moeder maakt et zo goed! Dè hoef nie better", antwoordde Knillie.

"Ja, kijnd (*kind, red.*) ik weeët nog goed dè ze Diene mé de schon kaar (*kar, met bloemen en strikjes versierd en vergezeld door enige boeren te paard, die hun rijdier en zichzelf ook versierd hebben, red.*) kwamen hoalen, en nou hé ze al een grooëte dochter die ok al bekant getrouwd is."

Het praatje met de buurvrouw duurde eenige minuten; toen gingen zij naar binnen. Hier waren ook Knillis en de anderen. Men onderhield zich over allerlei voor landlieden gewichtige vraagstukken. De boerenbond, de centrifuges, de coöperatieve roomboterfabrieken, alles ging over de tong. Tegen half drie ging Knilliemoet koffie zetten en de tafel gereed maken. Om half vier begon het lof en volgens hare meening behoorde er eerst nog wat gegeten te worden. Knillie was haar behulpzaam en weldra was alles in orde. Mik, krentemik, ham, worst en beschuiten bevonden zich spoedig in overvloedige hoeveelheid op tafel en men nam weer plaats. Knilliemoet goot den dampenden koffie in de "kumkes" en men liet zich den mik en krentemik met worst of ham heerlijk smaken; hierna volgden nog eenige beschuiten als toespijs. Voor spijsverteering ging men naar 't lof. De oude lui bleven thuis.

Na het lof stelde een der neven van Knillis voor en potje bier te gaan drinken, dat natuurlijk niet werd afgeslagen, want een glas bier of een borrel past overal bij in Noord-Brabant. Op de straat voor het kerkplein was het niet meer zoo druk als des voormiddags maar het was er rumoeriger; de bedevaartgangers die na den middag Zeeland bezoeken zijn bijna allemaal jongelui die meer voor vermaak dan uit devotie komen. Tinus, Hannes, Knillis en Knillie gingen een herberg binnen tegenover de kerk. Bij

het binnentreden werden ze onthaald op een lauwen tabakswalm, vermengd met eene bieren jeneverlucht. Alle ramen stonden open en toch heerschte er eene loome warmte in de gelagkamer, waar jongens en meisjes zaten te drinken. Er waren slechts weinig stoelen onbezet, zoodat voor de binnentredenden nauwelijks een plaatsje over was. Men bestelde drie glazen bier en een kappertje bier met suiker. De kastelein die Tinus en Hannes kende vroeg niet om direct te betalen, zooals dat de gewoonte is bij drukke dagen, maar Knillis had zijn portemonaie geopend en den kastelein een gulden gevend zij hij: "Der, haauw et hier mar af."

Zijne aanstaande neven protesteerden hiertegen krachtig: "Néje Knillis, gè betoalt nie; we hebben oe mee genome! Géf z'ne gulden is terug." "Heurd is", zei Knillis tot den kastelein, "haauw e er maar af, 't zit er oan."

"Mar dan vatte we 't dalek (*dadelijk, red.*) nog een en dan zulle w' is zien wie betoald."

Het ging er luidruchtig toe in het café. En vier tal opgeschoten jongens waren aan 't biljarten, en hadden telkens ruzie om de telling; eenige anderen, die zich opgeschreven hadden (*die kenbaar hadden gemaakt daarna te willen biljarten, red.*), sloegen het spel gade en gaven nu en dan ongevraagde aanwijzingen hoe een bal gespeeld moest worden. En groepje stond met de glazen bier in de hand te verklaren dat ze kameraden waren en "veur heel Zéland nie uit de weeg gingen", zij waren of hielden zich half dronken en hunne glazen waren spoedig ledig, en als den kastelein hun nieuwen aanvoer bracht en vroeg om mee te betoale (*meteen te betalen, red.*) maakten zij allerlei praatjes:

"Vertrouwd' ons nie? Denkte dè we gen centemer hebbe?"

Een ander groepje zong allerlei roerende liederen als van "Pietje Puk", "Ik heb een bloemetje geplukt al op de hei" of "Ik wil nooit van me leve geen morkeltje meer aan mijn zij" en dergelijke. De bezoekers die wij gevolgd zijn, vonden dit alles heel gewoon. Zij dronken kalm en praatten zeer luid om elkaar te kunnen

verstaan. Na eenige glazen gedronken te hebben verlieten zij eindelijk deze plaats waar de godsdienstige extase tot haar zenith (*climax, red.*) gestegen scheen.

Op straat was de drukte al afgeloopen, de kramers waren hunne kraampjes aan 't afbreken of hunne goederen aan 't inpakken. Het was over vijven toen de vier jongelui thuis kwamen.

"'t Lof hé lang geduurd, is 't nie?" zei Driekom bij wijze van groet.

"Néje, dè wel nie; mar door zijn nog aander ploatse woor 't goed is", antwoordde Knillie met een glimlach.

"Ja net, deurske, ge bent maar eëns jonk; ge het glijk dè ge 't er af vat; kom nou mar in de kamer en proat nog een bétje; ik heb de koffie kloor", zei Knilliemoet goedig.

"We zullen anders zaachjes oan opkeure (*opstappen, red.*), we moete nog e goei uur loëpe", antwoordde Knillis.

"Ja, mar ge moet uurst nog 'n bakske (*kopje, red.*) koffie vatte mé 'nen botram", hernam Knilliemoet.

De tafel in de kamer was weer beladen met dezelfde spijzen als een paar uren geleden, de kopjes stonden in 't gelid en de messen lagen er naast. De binnenkomenden schenen dit alweer heel natuurlijk te vinden en zetten zich neder. De boterhammen met worst en ham werden weer met bekwamen spoed naar binnen gewerkt en niemand zou aan hunnen verbazenden eetlust gemerkt hebben dat zij een paar uren geleden nog zeer copieus gegeten hadden. "Kom jonge, vat nog wa", zei Knilliemoet toen

Knillis zijn kopje om legde.
 "Néje, dank oe; 'k heb schon gegete", antwoordde de aangesprokene.
 Ook de andere tafelenooten legden de kopjes om en Knilliemoet en Knillie namen de tafel af.
 "Zie zoë", zei Driekom, "dè zit er wèr in; ene knappe kèl (*kerel, red.*) die 't er uit hoalt."
 "Dè zeg ik ok", beaamde Knillis met een glimlach om de geestigheid.
 Driekom nam zijn pijp van de kast en klopte op den bal van zijne eeltige hand de asch uit en begon te stoppen. "We zullen er nog is eeën werem maake (*aansteken, red.*)", zij hij terwijl hij de lucifers ging halen die in 't voorhuis op den schouwrand stonden.
 "Wil de ok nie rooëke?" vroeg Tinus aan Knillis, hem zijn sigarenkoker toestekend.
 "Ja dè wi' 'k (*wil ik, red.*) nie zegge", antwoordde deze een sigaar uitnemend. "Mar we moete zaachjes oan opkeure, want we hebbe gezet dè we nie loat thuis zòn komme."
 "Mar we zulle toch uurst nog wa proote", sprak Driekom; en Knillie moet uurst ons wijf nog helpe mé 't köpkès waasche (*de afwas doen, red.*)"
 Het onderhoud vlotte uitstekend, want men kende de onderwerpen van buiten daar ze reeds bij herhaling besproken waren gedurende vorige gesprekken. Na een kwartier kwamen Knillie en hare tante terug.
 "Hoe is 't?" vroeg Knillie, "Zomme hoast gen aprensie goan maake (*aanstalten maken, red.*) um te vertrekken?"
 "Zo ge wilt!" antwoordde Knillis.
 "Bè proat toch nog wa", zei Knilliemoet tot hare nicht, "Goat er mar zitte."
 "Néje Knilliemoet, we moete nou goon. Alla, Knillis, ik zo is opstoon!"
 "Is er zo'n hoast bè?" vroeg deze.
 "Ja, as we ten minste veur den donkere tuis wille zijn."
 "Nou, dan za'k et mar is wooge (*wagen, red.*)"
 Knillie nam het spoormandje en de perreplu (*paraplu, red.*) uit den hoek en Knillis zijn stok; toen waren zij gereed om heen te gaan.

Driekom en Hannes en Tinus waren opgestaan.
 "Nou, Knilliemoet en Driekom, gellie moet ok is komme, en Hannes en Tinus ok. Ge moet vaast is komme."
 "Ja, we zulle vaast is komme", zeiden de vier uitgenoodigden tegelijkertijd.
 "Dè moete zeker doen", hernam Knillie.
 "Bende 't em (*ben je zover, red.*), Knillis?"
 "Ja", antwoordde deze, en zich tot zijne aanstaande familie wendende zeide hij: "Ik zal öllie (*jullie, red.*) mar nie bedanke; ge moet de schoai (*schade, red.*) mar terug kommen hoale. Nou Driekom, Hannes en Tinus e Knilliemoet, hauwdoe same."
 "Nou hauwdoe samen, en zeg ze tuis goejendag", zei Knillimoet.
 "Dor hoefde nie bang veur te zijn", antwoordde Knillie.
 Zo afscheid nemend waren ze buiten gekomen. Men gaf elkaar geen hand; dat is geen gebruik onder den boer. Het wederzijds "Hauwdoe same" en "Ge moet de schoai mar is terug kommen hoale" is de stereotiepe vorm van afscheid nemen. Danken voor de vriendelijke ontvangst is ook te deftig, men verzoekt slechts om de schade terug te komen halen.
 Knillis en Knillie waren dan weer op weg naar huis. In het dorp was niets meer te doen; de kramen waren weg, een enkele man vertoonde zich nog op straat om in een herberg te verdwijnen.
 "Nou moese we toch wa moppe meeneme veur oe moeder," stelde Knillis voor.
 "Ja, door hé 'k ok oan gedaacht", zei Knillie. Ze waren tegenover het huis naast de pastorie waar een bakker woont en gingen er binnen.
 Knillis vroeg twé ons van de bèeste moppe die se ha 'n (*hadden, red.*), allebei in 'nen appartén beul (*zak, red.*). Hij ontving wat hij gevraagd had, betaalde en liet Knillie de beide zakken in haar spoormandje legge. Buiten gaf hij een verklaring voor wie de tweede zak koekjes was. "Den énen is veur oe moeder en den anderen is veur ouw", zei hij.
 "Dè 's mooi van oe, Knillis; gè bent niks génen boer as aander boere."

Het was niet zoo warm meer als op het midden van den dag en heerlijk weer voor een flinke wandeling. Zij stapten stevig door tot buiten de kom van het dorp, toen naderde Knillis zijn meisje dichter en sloeg den arm om haar middel. De tred vertraagde. Langzaam slenterden zij voort en al hoefden zij niet bezorgd te zijn dat iemand hen af kon luisteren - er was geen sterveling op den weg – toch spraken zij slechts fluisterend. Af en toe boog hij zijn geelaat tot het hare om haar een zoen te geven. Zoo ging het voort tot ongeveer halfweg. Dáár stond een herberg en Knillis stelde voor er even te verpoozen. Men ging er binnen. Het café was geheel ledig. Zij schenen de laatste bedevaartgangers te wezen. De twee bezoekers dronken een glas bier en praatten wat met de vrouw die hen bediende. Toen ging het weer verder. Achter hen en voor hen de lange, witte grindweg, waarop zich geen levende ziel meer bewoog. De zachte temperatuur, de stilte om hen heen, hun vertrouwelijk samenzijn en de invloed van den alkohol deden zich gelden. Hij had zijn arm weer om hare taille geslagen en kuste haar herhaaldelijk, soms bleven zij eenige oogenblikken stil staan om hunne kussen hartstochtelijker en langer te smaken. Zij waren ongeveer een kwartier verwijderd van hunne laatste aanlegplaats en hun weg liep door geurige, dichte dennenbosschen.

”We moesen hier wa ruste”, fluisterde Knillis.

”Ja”, fluisterde Knillie tegen hem en zag hem aan met een blik, die aan dat rusten eene geheel andere beteekenis verleende. Vóór hen verloor zich de witte grindweg tusschen donkere dennen en geelgroen loover van kreupelhout, geen enkele wandelaar of bedevaartganger bevond zich daar en een blik achter hen gaf hun de verzekering dat ook van die zijde hen niemand kon bespieden; zij waren de eenigen die zich op den langen weg bevonden. Met een sprong waren zij over den sloot, die den weg van het bosch scheidde en drongen diep door, tot waar het zeer dicht was. Daar gingen zij liggen. Knillie nam haar spoormandje en haalde er een zak koekjes uit.

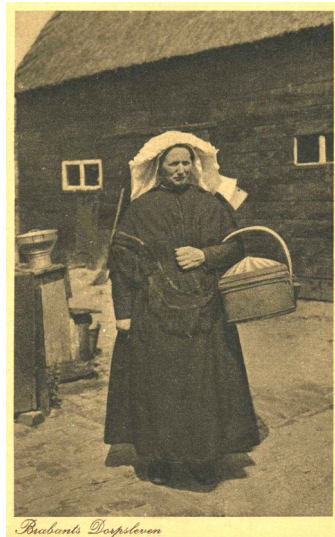
”Zomme ze is nie prebeere”, stelde zij voor.

”Dè moete gè weëte, ’t zijn d’ ouw”, was het antwoord. Zij vouwde den zak open en haalde er eenige uit.

”Dèr (*Alsjeblieft, red.*), Knillis, prebeert z’ ok is,” zei ze terwijl ze er een in den mond stak.

”Néje, ze zijn allemoal veur ouw.”

”Hè, néje, gè moet ok mee snoepe”, gè lusse (*jij lust ze, red.*) net zo goed as ik; tou, vat er nou ok wa.”

”Nou goed”, zei hij en nam er een paar uit den hem toegestoken hand. Een oogenblik was het stil; beiden aten smakkend met de tong de koekjes op. ”Bè ze smaake nog zo koot nie”, vervolgde Knillis toen hij ze op had.

”Dor zijn er nog genog; dèr, vat er nog mar e por (*een paar, red.*)”, zei het meisje hem de zak voorhoudend.

”Nou, twéje za’ ’k (*Nou, twee zal ik, red.*) er nog vatte, en dan ete gè d’ aander vort (*verder, red.*) op.”

De koekjes hadden weldra het doel van hun bestaan bereikt en bevonden zich spoedig in de magen van Knillis en Knillie om daar hetzelfde proces te ondergaan als de respectabele hoeveelheid ham, worst, mik, brood, soep en ”petoazie”, die in den loop van den dag genuttigd waren.

Toen begon een onderhoud van zeer intiemen

aard. De krekels tjilpten en veraf sloeg een nachtegaal. Een heerlijke dennengeur vervulde de lauwe lucht die in het bosch hing, geen naald verroerde zich, want er heerschte een volkomen windstilte. Ongemerkt naderde de koele lenteschemering. Een konijntje huppelde door het bosch, zag een oogenblik schuw naar de twee rustenden en wipte weer stil weg. Lang bleven beide gelieven op dit plekje, in het midden dezer wilde eenzaamheid, waar zij stonden (*momenten, red.*) van onuitsprekelijk genot doorleefden.

”Knillis, hoe loat zòget (*zou het, red.*) zijn?” fluisterde het meisje eindelijk.

Knillis keek op zijn horloge: ”Gordju! ’t is al zeuven ure deur (*zeven uur geweest, red.*)” Dan moete we goon.” Zij stonden op.

”Knillis steu (*staat, red.*) m’n muts nog recht en heb ik gén pikkers (*dennennaalden, red.*) oan m’n kleêr hange?” vroeg ze een paar naalden van haren rok slaande.

Knillis trok de muts recht en verwijderde de dennenaalden en het mos dat aan haar kleed hing. Zij sloeg op hare beurt eenige overtollige voorwerpen van zijne jas, men nam de paraplu, het spoormandje en den stok die terzijde waren gezet, voelde in de zakken of er niets verloren was en verliet het bosch.

Knillis ging eenige passen vooraf en sprong op den weg. Nadat hij zich verzekerd had dat deze geheel verlaten was, gaf hij Knillie een teeken om ook te komen. Nu stapte men flink door, de rust scheen hun goed gedaan te hebben.

Drie kwartier later traden zij de woning van Knillie’s ouders binnen.

Vader was op stal de koeien aan ’t strouwen (*het vee nieuw stro geven om op te gaan liggen, red.*).

”Zoë, bende gëllie er ok wèr”, zei moeder.

”Ja, en Knillis hé (*heeft, red.*) wa moppe veur oe gekocht.”

”Oach, dè hat ie nie moeten doen”; was het antwoord.” Nou zulle w’s gauw goan zien dé we de koffie kloor krijge. Goat gëllie er mar zitte, ge zult wel möi (*moe, red.*) zijn. En hoe

makten ’t Knilliemoet?”

”Bè, Knilliemoet maaket zo goed as mar kan; ge moet veul komplemente van der hebbe. En Driekom en Hannes en Tinus maaken ’t ok goed, dè hoof nie better.”

Knillis had een stoel genomen en was gaan zitten. Knillie had de moppe uit het spoormandje genomen en op tafel gelegd, daarna ging ze hare muts af zetten en van kleeren verwisselen. Toen ze daarmee gereed was kwam ze weer in ’t voorhuis en begon hare moeder te helpen me koffie zetten.

”Goat er toch wa zitte”, sprak deze, ”ge het al zo wijt gelooëpe. Rust uurst mar wa uit.”

”Ik ben anders niks möi”, sprak het meisje.

”’t Is anders nie oan de deur oan, Zéland”, hervatte de moeder en drong nogmaals aan dat het meisje zou gaan zitten om wat te rusten. Knillie begon echter de kopjes, schoteltjes, messen, brood, mik, ham en worst voor den dag te halen en op tafel te zetten. Vader had eindelijk ook op stal afgewerkt en kwam zich bij hen voegen. Hij informeerde met een paar woorden naar de familie uit Zeeland, naar de koeien, de varkens en het paard waarin hij meer belang scheen te stellen dan in de menschen.

Met denzelfden eetlust als of men in geen dag eten gezien had verdwenen de boterhammen weer. Een half uur later ging Knillis naar huis. De dagen kwamen en gingen zoals gewoonlijk met werken voorbij en men dacht niet meer aan de bedevaart, althans men sprak er niet mee over. Knillie zong en praatte zoals ze gewend was, ze ging naar de botermijn en de markt zooals steeds en bad elken morgen en avond een paar ”Onze Vaders” ter eere van de Heiligen Cornelius opdat deze haar gebed zou verhooren.

Na eenige weken verwonderde iedereen uit de buurt er zich over dat Knillie zoo stil geworden was. Ze zong niet meer, lachte niet meer, ze deed zoo verlegen en schuw en hield zich liefst met niemand op. ’s Morgens als vader en moeder koffie dronken had zij steeds een uitvlucht om niet aan tafel te verschijnen. En als hare

moeder of haar vader haar riep om te komen, had zij dan dit en dan dat weer te doen; maar zij vermeed zooveel mogelijk met hen aan tafel te vertoeven.

En nauwelijks had ze een paar sneedjes gegeten of ze was alweer weg, naar achteren. Haar frissche, roode kleur begon te wijken voor een fletsch bleeke tint. De burenen hadden al eens opgemerkt dat ze rood beschreide oogen had; men begon reeds allerlei gissingen te maken, want in dit gedeelte van Noordbrabant praat men gaarne veel over anderen, en liefst zegt men iets ten nadele van iemand die wat op den voorgrond treedt; en dit deed Knillie.

Als zij over straat ging, gluurde men haar na alsof er iets bijzonders aan haar te zien was; men stak de hoofden bijeen, praatte fluisterend, lachte geheimzinnig met innig leedvermaak en zei: "Dè kumt er af (*dat komt ervan, red.*), as ge mé zo 'ne strijker oanlegt."

Moeder had ook gemerkt dat het met Knillie niet was als gewoon. Het was haar opgevallen dat ze liefst 's morgens niet aan tafel verscheen en als ze wat gegeten had gauw weg zag te komen om achter het huis een eenzaam plekje op te zoeken. Er begon een voor de goede vrouw ontzettend vermoeden te rijzen en zij nam zich voor om bij de eerste de beste gelegenheid dat Knillie weer wegsloop, haar ongemerkt te volgen. Tegen heug en meug in had Knillie op een morgen weer een paar sneedjes brood gegeten, en spoedde zich als naar gewoonte naar den stal onder voorwendsel, dat ze de varkens vergeten had te voeren.

"Ik geleuf (*geloof, red.*) dèt er mé ons Knillie iets nie goed is", zei moeder tegen vader terwijl ze opstond.

"Ja, dor hè 'k ok al is oan gedaacht", antwoordde deze.

"Ik goa is keeke wa se du (*doet, red.*)", vervolgde moeder en sloop hare dochter achterna. Met den arm het hoofd steunend stond het meisje een weinig voorover gebogen tegen een muur in de stal en schrapte hare keel als iemand die heeft overgegeven. Moeder naderde haar ongemerkt. Zij wilde hare dochter verwij-

tend toespreken, maar er lag een klank van diep medelijden in hare stem toen ze zeide:

"Deurske, ik geleuf dèt er mé ouw wa te doen is!" Knillie schrok en keek ontsteld om.

"Moeder!" kon ze slechts uitbrengen, en losbarstend in een hartstochtelijk snikken bedekte zij haar gelaat met den blauwlinnen schort dien zij voor had. Moeder wist nu, zij had geen uitvoeriger bekentenis nodig om den toestand te kennen waarin hare dochter verkeerde. Hare goedige oogen vulden zich met tranen en troostend sprak zij als tot zichzelf: "Gè bent de uurstie nie en gè zult de lèeste ok nie zijn. Mar ik ha toch liever dè de bèste koei van onzen stal kepot woas goean. Deurske, deurske dè ge ons dè nog oandoet!" Knillie huilde al door en snikkend stamelde zij verontschuldigen.

"Ja, ja", suste de moeder, wie het ter harte ging dat hare dochter zoo schreide, "we zijn allemoal mar mensche, en ik weeët wel dé 't veur alle deurskes gevoorrek (*gevaarlijk, red.*) is op ouw jorre (*op jouw leeftijd, red.*); mar ge moet er mar nie um schreuwe (*huilen, red.*). 't Is wel erg, mar Knillis moet mar gaauw mé oe goan trouwe, dan hét er gé mensch (*heeft er geen mens, red.*) wa op te zegge. Ge moet em mar is schrijve dèt ie hier kumt." Knillie was door deze woorden aanmerkelijk gekalmeerd en vond den raad harer moeder zeer verstandig. Zij droogde hare tranen af en zei dat ze er met Knillis al over gesproken had en dat deze haar ook iets gezegd had van trouwen.

"Ja, hij zal oe zoë nie loote zitte, dè begriep ik wel", zei de moeder, "mar ge moet er mar gaauw wèerk af maake."

"Ja, moeder, ik zal em dalek (*dadelijk, red.*) schrijve, dan kan den booi den brief meeneme as ie te veurmiddag veurbè kumt."

"Kom nou mar in huis, en doe mar net of er niks gebeurd is", hervatte de moeder.

"Wa zal voader zegge?" vroeg Knillie ongerust.

"Dè zal nogal goon", antwoordde moeder.

Ze gingen 't voorhuis binnen. Vader stond onder de schouw zijn pijp aan te steken. Hij zag zijne dochter zonder een woord te spreken

eenige oogenblikken onderzoekend aan. Knillie weerstond dien blik niet, en hare oogen schoten weer vol tranen.

”Ik geleuf dè schreuwe nie mèr helpe zal”, zei vader bitter.

”Hauwd oeë mond, Hannes, ’t kon nog erger zijn”, zei moeder; ”Knillie zal Knillise schrijve, dèt ie is hier moet komme en dan moete ze same mar goan trouwe.”

”Dè zo wel diene”, gromde vader: ”Dè hedde van die strijkers.”

Kom Hannes, makt oe nou mar nie beuës (*boos, red.*), zei moeder, ”’t Is wel erg, mar ’t is toch zoë, en ge moet ok mar niks tege Knillise zegge.”

”Ja, en dan moet’ oeë kop ok nog haauwe!” mopperde de oude boer, die vergat te rooken.

”We hebben ’t er zoë nie veur gedoan, en ze hân oor (*hadden er, red.*) ok nog wel en moand of wa mé kunne waachte; mar ’t is net zoas ik zeg: waacht oe veur die strijkers.”

”Och, Hannes hauwd oe nou mar stil! ’t Is veur ’t deurske toch al erg genug. En zegt ok mar niks dè de knecht of de kowherd (*koeherder, red.*) kunnen heure, want ge weët hoe gaauw dè alles op stroot is (*er over gepraat wordt, red.*)”

”O, denkte gè dè ze ’t nog nie in de gate hebben! Geleuf mar dè de heeël buurt et al weët.” Knillie stond met den schort voor het gelaat stil te schreien. Zij doorstond vreeselijke oogenblikken. Het griede haar dat zij hare ouders verdriet veroorzaakte, maar overigens berouwde haar niets. Het bevreedde haar dat ze in de laatste weken nu en dan hartstochtelijk naar Knillis verlangde en eenige oogenblikken later een afschuw van hem had. Zij hield dit in haren eenvoud voor bekoringen van den duivel en maakte een kruis of prevelde een schietgebied. In haren brief had zij Knillis gevraagd om zondags onder de laatste mis bij haar te komen: ”Uw zal wel begrije waarover het gaat”, had zij er ter verduidelijking bijgevoegd.

Toen Knillis den brief ontving begreep hij al aanstonds, zelfs alvorens er een letter van gele-

zen te hebben, wat er aan de hand was. Hij vervloekte Zeeland en de heiligen Cornelius met groote innigheid, maar besloot toch aan Knillie’s verlangen te voldoen, want hij moest nu wel gaan trouwen al was Hannemoed nog niet dood. Hij kon Knillie toch niet aan haar lot overlaten! Op den bepaalden tijd begaf hij zich op weg naar de woning zijner aanstaande schoonouders. ’t Was hem of er lood in zijn schoenen zat en hoe meer hij het huis naderde hoe zwaarder ze hem werden. Voor de ruiten van een paar boerderijen die hij voorbij kwam, zag hij hoofden verschijnen, die iets bijzonders aan hem op schenen te merken en geheimzinnig spotlachten. ’t Was hem of hij den grond onder zijne voeten voelde weg zinken toen hij de deur opende. Hij verbleekte en kon zijn ”Goeje mèrege same” er nauwelijks uitkrijgen. Vader, moeder en Knillie bevonden zich in het voorhuis.

”Dor hedde Knillise”, zei moeder bij wijze van groet.

”Knillis”, zei vader kortaf.

”Ok goeje mèrege”, zei Knillie schuw naar hem opziende. Knillis nam een stoel en ging zitten. De stilte die op de begroeting gevolgd was, hinderde.

”Schon weer vandaag”, begon Knillis om een einde te maken aan dit zwijgen en om zijne verlegenheid te verbergen.

”Ja, dè geu nog al”, antwoordde de moeder, niet wetend hoe de brandende kwestie aan te zullen roeren.

”En wa bende nou van plan mé Knillië oan te vangen?” vroeg vader op eens tamelijk onvriendelijk met de deur in huis vallend. Knillis kreeg een gevoel alsof hem een straal koud water over den rug gegoten werd. Maar hij begreep dat het hooge woord er toch eens uit moest. Hij drong dus alle vrees en verlegenheid terug en antwoordde zoo bedaard als hem in deze omstandigheid mogelijk was: ”Bè, ik zal opraape wa’k umgestooëten heb (*mijn verantwoordelijkheid nemen, red.*)” Er volgde weer stilte op dit antwoord.

”En dan zo’k mar nie te lang waachte”, raadde

moeder eindelijk.

”Néje, mar zo gaauw as ’t kan”, drong vader aan.

”Hed’er tuis al iets af gezét?” vroeg moeder weer.

”Ja, zo wa”, was het antwoord, ” ’k Heb gezét, dè ’k onder de haand wel is wò goan trouwe, en toe zéne (*zeiden, red.*) ze dè ’k toch in Han-nemoete boerderij wò trekke en toen zén ik, dè ’ne mensch wel is veranderen kon. Meer hè ’k nie gezét.”

”Dè hedde goed gedoan, jonge”, was moeders oordeel. Het gesprek had, na het antwoord dat Knillis op vaders vraag gaf, eene gelukkige wending genomen; het werd vertrouwelijker en welwillender, en de onvriendelijke trekken die aanvankelijk op het gelaat der ouders zichtbaar waren verdwenen van lieverlee voor de goedi-ge uitdrukking, die het in normalen staat kenmerkte. Men ging nu tot de zakelijke bespreking der aanstaande gebeurtenissen over. De dag van het huwelijk werd bepaald, wie op de bruiloft moesten komen, en alle verdere bijzonderheden werden in den breede behandeld. Knillie die in den beginne zich onzijdig gehouden had begon zich ook in het gesprek te mengen en kon zich nu en dan een geestige opmerking of een lach niet onthouden. Het zou te ver voeren, als we alles moesten beschrijven wat er besproken en gedaan werd gedurende de weken die het huwelijk vooraf gingen. Ook de bruiloft, hoe gezellig ook, gaan we voorbij, zoowel als de herhaalde malen dat het jonge paar bij de wederzijdsche familie op de soep moest (*komen eten, red.*) en het interessante gesprek bij gelegenheid dat Knilliemoet uit Zeeland, in februari de kroom kwam vaande (*op kraamvisite, red.*)”

Ze waren ingetrokken bij de ouders van Knillie. Er was wel een beetje gepraat in de familie, maar dat was gauw genoeg over. Nu was alles weer goed. Knillis was een werkzame man, die op alles acht sloeg en zich door de joden, die om kalveren en varkens den boer op gingen, niet in de luren liet draaien. Hij had verstand van vee, paarden en varkens en kende de boer-

derij zoo goed als iemand. Vader had plezier van hem. Knillie was na den bewusten zondag voormiddag weer de vroolijke meid van voorheen; ’t kon haar niet meer schelen wat de menschen van haar dachten of achter haren rug praatten; ”Ze kunnen er gelijk langst (*Laat ze maar praten, red.*)!” zei ze in haren overmoed. Ook om de misselijkheid, die zich nu en dan ’s morgens wel eens voordeed, bekommerde zij zich niet meer. Zij werkte en zong weer als altijd, en alles had een normaal verloop.

Het was de eerste zondag in Mei. Weer had deze maand haren intocht gehouden met groen en bloemen. De zon kleurde de gouwen weer met heldere tinten en gaf alles nieuw leven. De vogeltjes zongen zoo blij en bouwden hunne nestjes, de vlindertjes fladderden stoeiend van bloem tot bloem en om de bebloesemde boomen gonsden duizende bijen. Talrijke bedevaartgangers bewogen zich weer in de richting van Zeeland om den heiligen Cornelius zijne gunsten af te smeeken. Ook Knillis en Knillie met het kleine Hanneske en hunne ouders bevonden zich onder dit getal. Ze hadden de kar ingespannen en nu gingen ze met het geheele huishouden naar Zeeland om Sunte Knillis te haauwe (*op bedevaart naar Sint Cornelius te Zeeland te gaan, red.*) en om de Zeelandsche familie te bezoeken. Knillie had haar kind op de slip (*schoot, red.*) en zat met moeder achter, vader en Knillis zaten voor. Knillie was stil; in haar geheugen herleefde de bedevaart van het vorige jaar en zij wilde zich niet aan het genot dezer herinnering onttrekken door te praten. Alle omstandigheden van toen kwamen in haar geest terug, zij kende ze nog als hadden ze pas plaats gehad. Moeder bad het rozenhoedje voor en de anderen baden na, doch Knillie was met hare gedachten elders al prevelden hare lippen telkens de laatste helft van het ”Wees-gegroet” even als de anderen. Men was al vroeg ter bestemming. Knilliemoet, Driekom, Hannes en Tinus kwamen naar buiten toen de kar voor de deur stil hield. Knilliemoet had een stoel meegebracht om den

afsteigenden voor trede te dienen. Knillis was al van de kar gesprongen en hield het paard bij den toom.

”Nou komme w’ anders over, woanne Knilliemoet”, zij hij zoodra hij zich vertoonde.

”En hoe geuget (*gaat het, red.*) mé öllie?” vroeg deze, zich tot allen tegelijk wendend.

”O, dè kan nie better”, klonk het van de kar. Men steeg af.

”En ge het oeë klèène ok al meegebracht”, zei Driekom.

”Ja zeker, die kunne we nie misse.”

”En wor is ie!” zei Knilliemoet lachend en liefdoend tegen het kind, dat haar met zijne heldere oogen schuchter aankeek.

”Lacht is (*lach eens, red.*) tegen de tante”, spoorde Knillie aan.

”Hij kent me nog nie”, trooste Knilliemoet. Moeder had het spoormandje en nog een vierkant pakje van de kar meegebracht en ging met hare zuster en Knillie naar binnen terwijl de mannen het paard uitspanden en op stal leidden.

”En hoe bevel et oe (*hoe bevalt het, red.*) in oeën trouw?” vroeg Driekom.

”O, goed”, antwoordde Knillie.

”Dè kunde wel zien, ge ziet er allemaal eve schon uit.”

De vrouwen waren in de kamer. Moeder gaf het vierkante pakje aan Knilliemoet: ”Hier, Knillie, hedde gè ene pepperkoek”, zei ze tot hare zuster.

”Dè hädde nie moeten doen Dien, ge weët wel, ’t is toch goed”, sprak Knilliemoet. ”Mar wa ziede gèllie er toch allemaal schon uit! Ge kunt wel zien dè ge niks te kort komt. En kunde mé Knillisse nogal hén (*overweg, red.*)?”

”O ja, Knillie heeget (heeft het, *red.*) goed getroffen! ’t Is zó’ne goeje mensch, en hij weët alles, want hij leest de krant. Ja, ja, ’t geu zó goed; ik en onzen Hannes hoeven hoast niks mèr te doen. Uurst ha’k et er nog zo grooët nie op; bè ons introuwe; mar nou zò’k nie gèèr hebbe dè ze vertrokke.”

”Ik ben aalt mar bang dè ’t te trubbelig zal worre veur ons moeder as er meer kijnder bè

komme”, mengde zich Knillie in het gesprek.

”O, deurske, makt oe dor mar nie ongerust over. Nou weeët ik er nog niks af en loatter as de kijnder grooët zijn, hedd’r wil af (*plezier van, red.*)”, zei moeder hare dochter geruststellend.

”Goat er nou mar is zitte”, zei Knilliemoet, toen de mannen binnen kwamen, ”dan zulle w’ uurst is ene botram ete en kunde noa de kerk goon.”

De tafel was weldra opgediend. Killiemoed had alles in het voorhuis gereed staan. Men deed de tafel alle eer, dank hunne voortreffelijke magen. Daarna gingen de mannen naar de hoogmis. De vrouwen zouden voor het middagmaal zorgen en op den kleinen passen; zij zouden ’s middags een gaan als het kind sliep. Om een uur was de maaltijd afgelopen. Knillie legde haar kind na het gevoed te hebben op bed en weldra sliep het rustig. Toen ging zij met moeder naar de kerk. Zij drongen door tot het heiligenbeeld en baden stil. Knillie verzuimde niet den heiligen te danken voor de aan haar bewezen gunsten en offerde een kaars. ”Heilige Sunte Knillis”, bad zij, ”ik dank oe dè ge me gebed ’t veurig jaar verheurd het; ’t hé wel wa oarig gegoan mé ons trouwerij, mar we zijn nou toch getrouwd, en dor ha’k ok um gevroogd.

Ondertekening
door
HW vd Heijden.

De Wachter.

Elk land, elke stad, elk dorp heeft zijn speciale merkwaardigheden en merkwaardige, uitzonderlijke inwoners, en ik tart elke tegenspraak waar ik beweer dat ook Uden merkwaardige personen onder zijn zonen kan noemen.

Ziehier eenige namen: Mgr. v.d. Wijmelenberg die de orde van de H.H.Kruissheren tot nieuwen bloei bracht, Mgr. Manders een zijner opvolgers, Mgr. Bos, een boerenjongen die voor onderwijzer studeerde, maar priester werd en bisschop, Frans van de Rijt, bijgenaamd: de beeldhouwer, die te Antwerpen den prijs voor Rome verdiende, Louis Philippona, journalist en letterkundige, kapelaan van Hoogstraten, die zijn leven gewijd heeft aan plaatselijke geschiedvorsching. Ik heb hier een greep gedaan en vermoedelijk heb ik nog wel eenigen vergeten; ik vertrouw dat men het mij zal vergeven.

De Udenaar, over wien dit schrijven zal handelen, was een hoogst eenvoudig man, wien de Almachtige de zeldzame gave had geschonken der dichtkunde. Ik zal niet beweren dat zijn poëtische ontboezemingen een hooge letterkundige waarde hadden; maar er was wel koren onder het kaf. En als die man een behoorlijke opleiding had kunnen genieten, zou hij zeker iemand geworden zijn, wiens werk erkend zou zijn in de hoogste literaire kringen. Deze man was Janus Verbakel (*Christianus Theodorus Verbakel (1861-1937), red.*) bijgenaamd: "Janus de Wachter".

Bilderdijk, zelf dichter, zegt: "Gevoel, verbeelding, heldenmoed, ziedaar hetgeen den dichter maakt."

Of "de Wachter" (laat ik hem zo noemen) heldenmoed bezat weet ik niet, maar gevoel en een levendige verbeelding had hij. Bij den aanblik van iets schoons of het lezen van een goed gedicht kwamen hem de tranen in de oogen. Eens dat hij bij me kwam, las ik hem een gedicht voor van Hélène Swarth getiteld "Te Laat". Zijn oogen werden al heel gauw vochtig en bij het einde liepen hem de tranen over de

Christianus Theodorus Verbakel (1861-1937) was in Uden vooral bekend onder de naam Janus de Wachter.

wangen. Hij schaamde zich over die zwakheid maar ik beduidde hem dat dit geenszins zwakheid was, maar gevoel en beleven van den inhoud van het gedicht.

Op een kermisnamiddag had ik hem op Bedaf bij Verbossen ontmoet, het was een prachtige octoberdag geweest en toen we bij 't naar huis gaan, op de hooge akkers, tusschen den doode vonder (*veldnaam, red.*) en Bosschebaan, gekomen waren, daalde de zon ten ondergang en stortte een gouden gloed over het groen den elzen hagen en boomen die langs de wegen en velden stonden van het broek.

We bleven even staan. Het mooie begin van Akëdysséiril van Villiers kwam in mijn geheugen en ik zei: "Violette au fond des brumes d'or: c'était un soir des vieux âges; la mort de l'astre Souryâ, phénix du monde, arrachait de myriades de pierreries aux dômes de Bénarès. Versta je 't?" vroeg ik.

"Nee", was het antwoord, "ik heb bij de me- sieur wel wat Fransch geleerd maar dat ben ik allemaal vergeten."

Ik had al gezien dat die wondermooie zonson- dergang indruk op hem had gemaakt en zei dat het Fransche zinnetje het begin was van een mooi verhaal en ik vertaalde met een kleine variant: "violet, diep in gouden nevelen; het was een avond der oude tijden; de dood van de ster Souyra, fenix der wereld, strooide myria- den juwelen over de met lover omzoomde vel- den van het broek."

De tranen kwamen in zijn oogen. Hij sprak geen woord maar zijn blik ging over het zeld- zaam schoon landschap waarachter de zon on- derging terwijl ze alles met een goudgloed overgoot. We bleven staan om van die schoon- heid te genieten.

"Wat is dat mooi", zei hij als tot zich zelf, "Als ik zoiets zie krijg ik altijd de tranen in mijn oogen. Ze lachen er me soms om uit. Laatst ging ik met iemand naar de Hoeve. De zon ging net zoo mooi onder als nu en mijn oogen werden vochtig. Mijn kameraad begon erom te lachen. Die zag en voelde er niets van."

Denk echter niet dat hij een sombere in zich zelf gekeerde droomer of dweper was. Integen- deel. Hij was een vroolijke man en grappenma- ker, die onder zijn werk zijn liedje zong en geestig voor den dag kon komen en den een of andere toestand bijtend of grappig zijn favorie- te liedje of rijmpje kon maken.

Toen hij op het Veld woonde gebeurde het, dat na een mooie octoberdag de maan achter het gehucht Melle als een felle vuurgloed opkwam. Men dacht aan brand; de brandspuit werd ge- haald en in galop ging het onder luid "brand" geroep in de richting van het oord waar het

onheil scheen te woeden. De Wachter stond bij zijn huis te lachen. Iemand die van den trein naar huis ging snapte de vergissing ook en glimlachte er om.

"Heb je ze ook in de gaten?" spotte de Wach- ter.

"Natuurlijk", was het antwoord.

"Ik denk dat ze nog wel een dag of wat moeten rijden voordat ze er zijn", vermoedde Verbakel en ging zijns weegs.

In de eerstvolgende Graafsche Courant stond het volgende satyrisch rijmpje: "Alles naar de maan." (*Het gedicht zelf staat niet in de tekst, red.*)

Ieder literair ontwikkelde zal er heel wat op kunnen aanmerken maar men zal moeten toe- geven dat er in weerwil van al zijn gebreken wat in zit, al kan het de toets der kritiek niet doorstaan. Naar aanleiding van dit geestespro- duct ontving de Wachter van bevriende zijde de gedichten van De Genestet (*P.A. de Genes- tet (1829-1861), dichter, red.*). Deze heeft hij met vrucht gelezen. Het hier volgende gedicht, dat hij aan ouders zond wier kind op zeer jeug- digen leeftijd overleed, onthult het sluimerend genie. (*Ook dit gedicht staat niet in de tekst, red.*)

Ook in het maken van liedjes of grappige ge- beurtenissen was hij zeer sterk en kon hij per- sonen of toestanden geestig hekelen. Zijn vers op den moord van den heer Seiler (*Wilhelm Seiler (1856-1904), stationchef te Uden in de periode 1884-1903, vermoord in Veghel, red.*) toonde vrij goede eigenschappen.

Als men 'n raadslid praten hoort
In herberg of op straat
Dan zou men zeggen. Ook 's een vent
Die zich niet drillen laat;
Maar wee als het vergad'ring is
En de oude heer verschijnt,
Dan sidd'ren allen marmarbleek
En al hun lef verdwijnt.

H.W. van der Heijden.

De bronollielanterze.

Ter inleiding, van de redactie:

In het boekje “Uden in oude ansichten”, staat op bladzijde 7 een foto van de Sint Janstraat met daaronder het volgende bijschrift: “*We komen in de Sint Janstraat. Links vooraan de Prijswinkel van Nollen-Speet, vervolgens de textielwinkel van Van Doornmalen, waar Nölleke en Prulleke de acht bronolielampen die Uden moeten verlichten, op een donkere avond bij wijze van jenevergrap in de dakgoot zetten.*”

Uit onderstaand verhaal blijkt dat Nölleke wel degelijk de grap uithaalde, maar niet met Prulleke, maar met een onbekend iemand die omschreven wordt als “een goei merk”. Nölleke was zelf ‘t prulleke dat ondeugende streken uithaalde.

Dè Nölleke dè prulleke was wis alleman te Uje. Ge wist al genog as ie oe al mé zen één oog aon keek. Koad was ie nie, alleën mar prulegtig.

En nou gô’k is wa van um vertelle dè, bekant firtig joar geleje, heel Uje, en veural de pliesie over de tong hoalde, terwijl gé mensch wis van welke kand de vijent kwam.

’t Waar daags veur halfvaste, ok wel nonnemert genoemd. Dan meuge de boerejonges mee d’er meid uitgoan wa in de vaste nie paast.

’t Waar dan daags veur halfvaste en Nölleke ging mee nog e goei merk, wie ze ne naam ik nou nò zoveul jaor, me nie mer herinner, dur de straot. ’t Wòs vol maon en as de maon scheen, werde de lanterze nie aongestooke, want de maon gaf alleen meer licht dan dè al de bronollielampe die hier en daar langs de straot stonne.

“Wa is’t vanaovend donker.” zeen Nölleke: “Ge ziet geen bliksem, wurrum brande de lanterze nie?” “Bè, ’t is vanaovend maonlicht volgens den allemenak.”

“Mar dan hè’t er den allemenak zeker vergete bè te zette dè’t bewolkte logt zò zijn vanaovend.” zeen Nölleke.

“Ja dè denk ik ok.”, zeen zene kameraod. “Mar merrege as’t nonnemert is, zullen ze de lampe wel onsteke.”

“Dè kan wel; mar as de boere der meid nò huis brenge hebbe ze gen licht vandoen.”, zeen Nölleke.

“Ja, die kunnen’t dan opezaort wel in den donkeren af.”, zeen den andere.

“Wéte wa we is moese doen?” vroeg Nölleke.

“Nou wa dan?”

“Bè, we moese overal de lampe uithaole.” stelde Nölleke veur.

“Verduveld, dè zo skon zijn.” vond zene kameraod. “Kom dan gon we bè Gruijters de leer haole, die daor neve ’t huis lé.”

En daor ginge ze op af en ze déne wa Nölleke ha veurgesteld. Ze viete de leer, luisterde of er gé mensch in de buurt waor en zette de leer tege de lantèrrepaol, die’t er vlak bè stond en haolden er de lamp uit, die ze mee name. De volgende lamp werd er ok uitgehaold, mar ze kreges in de gaote, dè ze nie genog haand han um ze te drage.

“We moese ze mar bè Robbers in de pèrdenbak zette.” stelde Nölleke veur.

“Neeje we moete ze hier allemaol bè Van Dooremalen tege de muur zette.”, zeen de kameraod.

“Dan zette we ze strakke, as we ze allemaol hebbe, bove in de geut.”

“Verd... ja, daor vijnt ze gé mensch.” bevestigde Nölleke.

En de twee kameraoj trokke heel Uje af um de lampe bè Van Doorenmalen te brenge. Mar tege half twèèlf werde ze in der bézigheid gesteurd. Daor klonke regelmaotige voetstappe. De jonges heurden’t en den eene zeen:

“Houw’toe koest, de pliessie.”

“As we achter enen boom gaon staon zien ze ons toch nie.” beweerde de kameraod. En zoo déne ze. De pliessie stapte veurbè en toe die wijd genog eweg waos begonne de twee prulle wèr mé ’t bè bekare haole van de lampe; en as Pillekes (*Wachtmeester H. Pilkes verbleef in*

De petroleumlampen.

De Marechausseekazerne in de Helenastraat met daarvoor een van de petroleumlampen die Nölleke de prulleke elke avond moest aansteken.

Dat Nölleke een deugnietje was, wist iedereen in Uden. Je wist al genoeg als hij je met zijn ene oog aankeek. Hij was niet slecht maar enkel ondeugend.

En dan zal ik het nu eens hebben over een gebeurtenis die bijna veertig jaar geleden heel Uden, en vooral de politie, in de ban hield terwijl niemand wist van welke kant de vijand kwam.

Het was daags voor halfvasten, ook wel “nonnenmert” genoemd. Dan mogen de boerenjongens met hun meisjes uitgaan want dat geeft in de vasten geen pas. Het was dus daags voor halfvasten en Nölleke ging met nog zo’n n type (waarvan ik me na zoveel jaar de naam niet meer herinner) de straat in. Het was volle maan en als de maan scheen werden de lantaarns niet aangestoken want de maan alleen gaf al meer licht dan al die petroleumlampen die hier en daar langs de straat stonden.

“Wat is het vanavond donker” zei Nölleke. “Je ziet geen bliksem, waarom branden de lantaarns niet?”

“Wel, volgens de almanak is het vanavond volle maan.”

“O, maar dan zijn ze vergeten om er in de almanak bij te zetten dat het vanavond bewolkt is” zei Nölleke.

“Ja, dat denk ik ook”, zei zijn kameraad. “Maar als het morgen “nonnenmert” is zullen ze de lampen wel aansteken.”

“Dat kan wel zijn maar als de boeren hun meisje naar huis brengen hebben ze geen licht nodig” zei Nölleke.

“Ja, die kunnen het dan waarschijnlijk wel in het donker af”, meende de ander.

“Weet je wat we eens zouden moeten doen?” vroeg Nölleke.

“Nou, wat dan?”

“We moesten overal de lampen uithalen”, stelde Nölleke voor.

“Verdraaid, dat zou mooi zijn” zei zijn kameraad. “Kom, dan gaan we bij Gruijters de ladder halen die daar naast het huis ligt.”

Daar gingen ze en deden wat Nölleke had voorgesteld. Ze pakten de ladder, luisterden of er niemand in de buurt was, zetten de ladder tegen de lantaarnpaal die het dichtste bij stond en haalden de lamp er uit die ze meenamen. De volgende lamp werd er ook uitgehaald maar ze kregen in de gaten dat ze handen te kort kwamen om ze te dragen.

“We kunnen ze beter bij Robbers in de paardenbak leggen”, stelde Nölleke voor.

“Nee, we zetten ze hier bij Van Dooremalen allemaal tegen de muur.” zei zijn vriend. “Dan zetten we ze straks, als we ze allemaal hebben, boven in de dakgoot.”

“Verd...ja, daar vindt ze niemand” zei Nölleke.

De twee vrienden trokken heel Uden door om de lampen naar Van Dooremalen te brengen. Maar tegen half twaalf werden ze in hun bezigheden gestoord. Er klonken regelmatige voetstappen. De jongens hoorden dat en de ene zei: “Hou je gedeisd, de politie! Als we achter een boom gaan staan zien ze ons toch niet.”

En dat deden ze.

De politie liep voorbij en toen die ver genoeg verwijderd was begonnen de twee doerakken weer de lampen bij elkaar te halen. En toen Pillekes met de andere politieagent in de buurt

't Sloeg twèelf ure toe
 ze de lampe van 't mertveld
 nog moese haolen.
 "Zò me ze ok nog vatte?"
 vroeg Nölleke, "of zò me
 't er mar bè laote?"
 "Me dunkt de 't mooi genog
 is," zeen de medeplichtige; mar
 zò me ze daor laote stoon? As
 we de doen hebbe we'r geen
 aorigheid af. Wa dunkt oe
 as we ze is in de geut zette?
 Dan vinge ze ze nie zogaanu."
 "Ja, de is zoo iets," sprak
 Nölleke terwijl ie de leer op
 zene schouwer nam. En ze
 togen mer de straot in.
 Bè de Kepèel heurde ze mer
 de regelmotige treei van Pillekes
 mé zene kameraot. Die moesen
 ze mit de meeg blijve doornu
 ginge ze achter 't klèn kepelleke
 stoon, en toen er geen onroodmer
 was ginge ze wijer.
 De nette bè van Doorenmalen al
 de lampen, die ze hân in de

Een blad van de originele tekst die geschreven is door H.W. van der Heijden rond 1900.

Uden in de periode 1891-1895), red.) mé den
 andere marsjesjee in de buurt kwam, hiele ze
 der eige koest. 't Ging èvel nie gauw, al die
 lampe bij Van Doorenmalen te brenge, want ze
 konnen er same mar vier drage; in elke hand
 één. Die op de pomp bè de aauw kerk hân ze
 mar erges in de buurt verbeurge.
 't Sloeg twèelf ure toe ze de lampe van 't mert-
 veld nog moese haolen.

"Zò me ze daor ok nog vatte?" vroeg Nölleke:
 "Of zò me 't er mar bè laote?"

"Me dunkt de 't mooi genog is." zeen de mede-
 plichtige; "Mar zo me ze daor laote stoon? As
 we de doen hebbe we'r geen aorigheid af. Wa
 dunkt oe as we ze is in de geut zette? Dan vinge
 ze ze nie zo gaauw."

"Ja, de is zoo iets." sprak Nölleke terwijl ie de
 leer op zene schouwer nam. En ze togen wer
 de straot in.

Bè de Kepèel heurde ze wer de regelmotige
 treei van Pillekes mé zene kameraot. Die moe-
 sen ze uit de weeg blijve, doornu ginge ze
 achter 't klèn Kepelleke stoon. En toen er geen
 onrood mer was, ginge ze wijer. Ze zette bè
 Van Doorenmalen al de lanterze, die ze hân,
 in de geut, brachte de leer weg op er plaats en
 ginge naor huis, waor ze wel goed zulle gesla-
 ope hebbe nò de moeite die ze han gehad.

Ik ha alles gevolgd zonder de ze mè han opge-
 merkt en 'k ging ok nao bed. Toe 'k um zo wa
 elf ure bè Kersten een bitterke ging vatte, keek
 'k is ongemerkt nao de geut van Van Doo-
 renmalen; en daor stonnen ze mooi neven
 mekaor, ge kond de köpkes net boven den rand
 van de geut uit zien komme."

Ik zeen niks tege de mensche en daagt bè men
 eige: "Ze zulle de gloeiende spijkers vana-
 ovend wel misse." want 't was donker weer.
 Toe 'k naor huis ging kwam ik 't prulleke tege.
 "Zoo Nölleke." zeen ik "Ge moet is langs Van
 Doremale loope, dan kunde ze net mee der
 köpke bove de geut zien uitkomme." Hij dee
 net of ie me nie begreep, mar toen ik verteld ha
 de 'k alles ha geheard en, zoover as 't meugelijk
 waos, gezien, begon ie te lache.

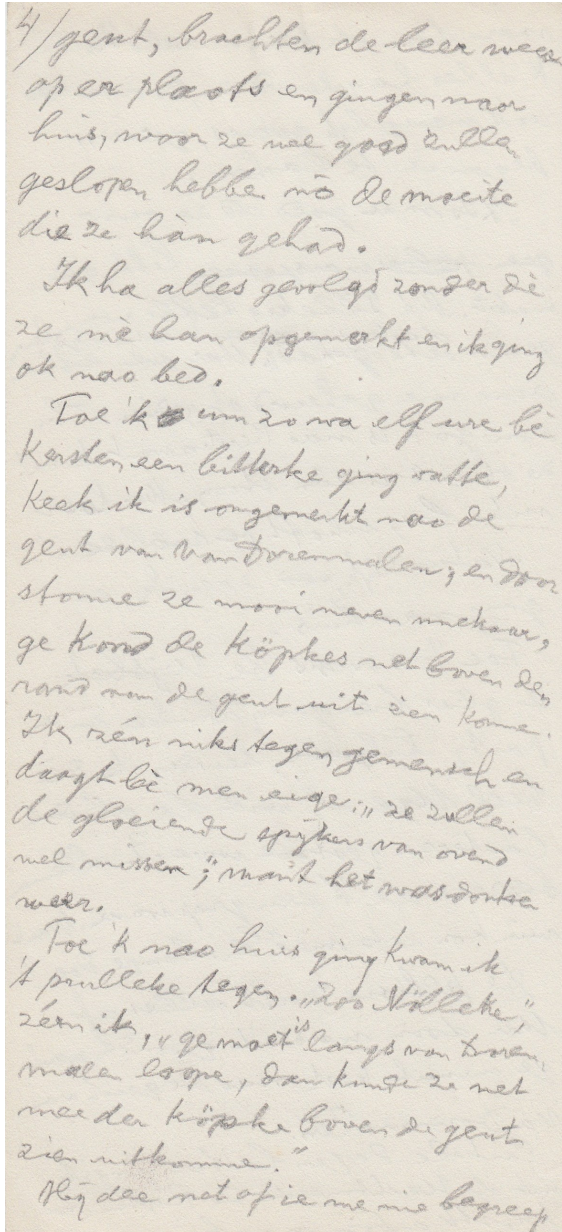
kwam hielden ze zich koest. Dat ging evenwel niet zo vlug, al die lampen naar Van Doorenmalen brengen want ze konden er samen maar vier dragen, in elke hand een. Die op de pomp van de oude kerk hadden ze maar ergens in de buurt verborgen. Het sloeg twaalf uur toen ze de lampen van het marktpllein nog moesten halen.

“Zullen we die daar ook nog pakken?” vroeg Nölleke “of zullen we ’t er maar bij laten?”

“Me dunkt dat het mooi genoeg is”, zei zijn medeplichtige.

“Maar zullen we ze daar zomaar laten staan? Als we dat doen hebben we er ook geen plezier van. Wat dacht je... als we ze eens in de dakgoot zetten? Dan vinden ze ze niet zo vlug.” “Ja, dat lijkt me wel wat” zei Nölleke terwijl hij de ladder op zijn schouder nam. En daar togen ze weer de straat in. Bij de kapel hoorden ze weer de regelmatige voetstappen van Pillekes met zijn maat. Die moesten ze wel uit de weg blijven en daarom gingen ze achter het kleine kapelletje staan. Toen er geen onraad meer te bespeuren viel gingen ze verder. Ze zetten bij Van Doorenmalen alle lampen die ze hadden in de dakgoot, brachten de ladder terug naar waar die hoorde en gingen naar huis waar ze wel goed geslapen zullen hebben na alle moeite die ze hadden gehad.

Ik had alles gevolgd zonder dat ze me hadden opgemerkt en ik ging ook naar bed. Toen ik zo rond elf uur een bittertje ging drinken bij Kersten keek ik eens ongemerkt naar de dakgoot van Van Doorenmalen. Daar stonden ze mooi naast elkaar; je kon de kopjes boven de rand van de dakgoot uit zien komen. Ik zei niets tegen de aanwezigen maar dacht bij mezelf: “Ze zullen die gloeiende spijkers vanavond wel missen”, want het was donker weer. Toen ik naar huis ging kwam ik het prulleke tegen. “Zo, Nölleke, je moet eens langs Van Doorenmalen lopen dan kun je ze net met hun kopjes boven de dakgoot uit zien komen.” Hij deed net alsof hij me niet begreep maar toen ik vertelde dat ik alles had gehoord en, voor zover mogelijk, had gezien begon hij te lachen.

4/gent, brachten de leere wees
op een plaats en gingen naar
huis, voor ze wel goed zullen
geslapen hebben na de moeite
die ze han gehad.
Ik ha alles gevolgt zonder de
ze me han opgemerkt en ik ging
ok nao bed.
Toe ik om zo wa elf ure be
Kersten een bittertje ging ratte,
keek ik is ongemerkt nao de
goot van Van Doorenmalen; en door
stome ze mooi naast mekaar,
je kon de kopjes net boven den
rand van de goot uit zien come.
Ik zeën niks tegen gemensch en
daerh bi men eige: „ze zullen
de gloeiende spijkers van avond
wel missen”; want het was donker
weer.
Toe ik nao huis ging kwam ik
t prulleke tegen. „Zo Nölleke,
zeën ik, „je moet eens langs van Dooren-
malen loope, dan kun je ze net
mee de kopjes boven de goot
zien mitkomme.”
Hij dee net of ie me nie begreep

Nog een blad van de originele tekst die geschreven is door H.W. van der Heijden rond 1900.

“’t Is mar goed dè ze ouw geen marsjesjee hebbe gemakt. Mé Pillekes hebbe we geen moeite gehad. Mar we hebbe ouw nie geheurd of gezien. En nou go’k is nao Kersten want ik wil ze ok wel is zien staon. Mar laot niks los; schaft oe knölle.”

“Natuurlijk.” zeen ik, en ging nao huis. Toe’k ’s aovens bè Wijsbek e glas bier ging drinke en un partij biljarte, heurde ik dè heel Uje al wist dè al de lanterze gestole ware. En alleman begreep dè’t een grap waar. Want wie kon iets mee al die lampe doen! De pliessie zocht alles af. Mar daor werd niks gevonde, want gé mensch keek nao de geut van Van Doorenmalen. Enkele dage laoter ging ik met de wachtmeester De Rijke (*brigadier S. de Rijke verbleef in Uden in de periode 1887-1891 en 1893-1908, red*) van ’t postkantoor nao huis en onderweg vroeg ik of die lampe al terecht ware.

“Nee.” waar zijn antwoord: “We hebben al links en rechts gezocht, maar we vinden niets. Ook de manschappen die ’s nachts dienst hadden, hebben niets gemerkt.”

“Nou,” antwoordde ik: “dè kan ik wel begriype; die stampe zóó hard dè ge ze ’n kwartier wijd kunt heure. Als ze vilten pantoffels aon hadde gehad zò’n ze de dieve wel gevat hebbe.”

“Maar ’t is beslist een grap.” beweerde de wachtmeester. “Want als ze gestolen waren wisten we al lang waar ze waren.”

Op dè moment kwame we Nölleke tege. “Zeg Nölleke,” zei ik: “witte gè niks van die lampe?”

“Jawel,” waos zen antwoord “mar ik mag niks zegge.” En lachend ging ie door.

“Een grappenmaker.” zei de wachtmeester terwijl ie naor de kazerne afdreide. We groette mekaar en ik ging nao huis. Nou en dan ging ik nao ’t tramstation um te keeke of de lampe nog op er plaots stonne. Ik deed dè ongemerkt, want ik liet ze mar zuuke.

Een week of driei laotter waar ik wèr in ’t tramstation. Van Doorenmalen, Rinket (*veldwachter C.Th. Rinket (1832-1920), verbleef van 1871 tot zijn dood in 1920 in Uden, red*) en nog een por lui uit de buurt ware er ok.

Veldwachter Christoffel Theodorus Rinket (1832-1920). Hij bleef van 1871 tot zijn dood in 1920 in Uden

Het kwam te praote over die lampe en men daagt algemeen dè’t en grap waos en dè ze wel hier of daor zo’n gevonde worre; “Mar wie zo’n dè geleverd hebbe?”, werd al gaauw gevraagd. “Misschien heeget Van Doremale wel gedaon.” zeen Kersten. “Jaaa, jaaa, dè kan gooeed zijn.” zeurde Van Dorenmalen. Op dè moment liep de tram van twèèlf uur binne en we keke nao buite. Ik stond neve Rinket. “Ik geleuf,” zeen ik zaacht tege Rinket “ik geleuf, dè Kersten gelijk hè.”

“Hoezoo?” vroeg deze.

“Bè ik geleuf dè ik die lampe heb gevonde.” zeen ik.

“Waar dan?” vroeg Rinket.

“Ik kan ’t nie zoo duidelijk zien; men ooge zijn nie zoo erg goed; mar keekte gè is wà’t er bij Van Doremale in de geut steu. Ik geleuf dè Kersten gelijk hé.”

En Rinket keek ok is en zag de lampeköpkes mooi neven mekaar in de geut staon.

“Zeg Van Dorenmalen.” zei Rinket “Ik heb nog nooit een proces-verbaal opgemaakt, mar ik geleuf dè ik er nou toch één tegen ouw zal moetr opstelle.”

De lui die in ’t tramstation ware, werden nijs-gierig en vroege wa’t er te doen waos. Ze kwame nao ’t raom en Rinket wees nao Van Dorenmalens geut en doar stonne de lampe netjes in ’t gelid as een rij soldaote.

’s Ovends waar’t in Uje wer net zoo licht as ooit te veure.

Mar wie de lampe daor ha nergezet hé nog nooit iemand geweete èn nou weete gèllie ‘t!

H.W. van der Heijden.

“Het is maar goed dat ze jou geen politieagent hebben gemaakt. Met Pillekes hebben we geen moeite gehad. Maar jou hebben we niet gehoord en niet gezien. En nou ga ik naar Kersten want ik wil ze ook wel eens zien staan. Maar...niks loslaten hè, doe maar of je neus bloedt.”

“Natuurlijk”, zei ik en ging naar huis.

Toen ik 's avonds bij Wijsbek een glas bier ging drinken en ook een partij biljarten hoorde ik dat heel Uden al wist dat de lantaarns gestolen waren. En iedereen begreep dat het als grap bedoeld was. Immers, wie kon er iets met al die lampen doen! De politie zocht overal maar er werd niets gevonden want niemand keek naar de dakgoot van Van Doorenmalen.

Enkele dagen later ging ik met wachtmeester De Rijke van het postkantoor naar huis en onderweg vroeg ik hem of de lampen al terecht waren. “Nee,” was zijn antwoord. “We hebben links en rechts gezocht maar we vinden niets. Ook de manschappen die die nacht dienst hadden hebben niets gemerkt.”

“Nou,” antwoordde ik, “dat kan ik wel begrijpen. Ze stampen zo hard dat je ze een kwartier ver kunt horen. Als ze vilten pantoffels gedragen zouden hebben dan hadden ze de dieven wel gepakt.”

“Maar het is beslist een grap “ beweerde de wachtmeester. “Als ze gestolen waren wisten we al lang waar ze zouden zijn.”

Op dat moment kwamen we Nölleke tegen.

“Zeg Nölleke,” zei ik: “weet jij niets van die lampen?”

“Jawel,” was zijn antwoord “maar ik mag niks zeggen.” En lachend ging hij verder.

“Een grappenmaker”, zei de wachtmeester terwijl hij naar de kazerne ging. We groetten elkaar en ik ging naar huis. Zo nu en dan ging ik naar het tramstation om te kijken of de lampen nog op hun plaats stonden. Ik deed dat ongemerkt want ik liet ze maar zoeken.

Een week of drie later was ik weer in het tram-

station. Van Doorenmalen, Rinket en nog wat mensen uit de buurt waren er ook.

We raakten in gesprek over die lampen en algemeen werd gedacht dat het een grap was en dat ze hier of daar wel gevonden zouden worden. Maar wie zou die streek geleverd hebben werd al gauw gevraagd.

“Misschien is Van Doorenmalen de dader wel” zei Kersten.

“Ja, ja, dat zou best kunnen” zeurde Van Doorenmalen.

Op dat moment liep de tram van twaalf uur binnen en we keken naar buiten. Ik stond naast Rinket. “Ik denk dat Kersten gelijk heeft” zei ik zacht tegen Rinket.

“Hoezo,” vroeg deze.

“Wel, ik denk dat ik die lampen heb gevonden” zei ik.

“Waar dan?” vroeg Rinket.

“Ik kan het niet zo duidelijk zien, mijn ogen zijn niet meer wat ze waren, maar kijk jij eens wat er in de dakgoot staat bij Van Doorenmalen. Ik denk dat Kersten gelijk heeft.”

Rinket keek ook en zag de lampenkopjes keurig naast elkaar in de dakgoot staan. “Zeg Van Doorenmalen,” zei Rinket “Ik heb nog nooit een proces-verbaal opgemaakt maar ik geloof dat ik er nu toch een tegen jou zal moeten opstellen.”

De mensen die in het tramstation waren werden nieuwsgierig en vroegen wat er aan de hand was. Ze kwamen naar het raam en Rinket wees naar Van Doorenmalens dakgoot waar de lampen keurig in het gelid stonden als een rij soldaten.

‘s Avonds was het in Uden weer net zo licht als altijd.

Maar wie die lampen daar heeft neergezet heeft nooit iemand geweten. Maar nu weten jullie het!

H.W. van der Heijden.

Het nieuwe raadslid.

Ze waren samen wezen “kwartelen” en hadden, toen het donker werd, ergens in een herberg buiten Uden een paar biertjes gedronken. Ze heetten allebei Antoon; de een was groot, gezet, een knappe vent met bruin krulhaar en de andere was een schraal ventje met dun blond haar en een snorretje.

Het was al over elf uur toen ze zich naar huis begaven. Het was een mooie, zachte lentenacht met duizenden sterren maar geen maan. Om de weg te verkorten gingen ze over den Vorstenburg.

Bij de synagoge hoorden ze de bok van “Kittike” zijn hymnen aan de nacht rallen: “beubeleu, beubeleu.”

“Dè erm beestje schijnt het nie zo erg nao de zin te hebben” zei de een.

“Dè zo ouw ok wel kunne overkomme as ge dag en nacht in zo’n schuurke moest logeren.” antwoordde de ander.

“Zo we dè beestje nou nie wa plezier kunnen doen” opperde de een.

“Bè zeker, we zo’n ‘m wa kunne laote wandelen, ’t is mooi weer”, stelde de ander voor.

“Zou ’t schuurke open zijn?” vroeg Antoon nummer 1.

“Dè kunne we gaauw wete”, sprak Antoon nummer 2.

Hij zocht het deurtje van het schuurtje en gaf er een duwtje tegen. Het gammele deurtje week open. Het was stikdonker in het schuurtje en nummer 1 streek een lucifer af.

“Verd.. pas maar op dè ge ’t schuurke nie aonsteekt” waarschuwde nummer 2.

“Tegenoot, ik zal wel oppaase,” luidde het antwoord.

Maar een lucifer is gauw opgebrand en nummer 1 achtte het toch veiliger zijn kameraad buiten bij te lichten.

Aldus geschiedde, de bok was spoedig losgemaakt en ging gewillig mee terwijl hij zijn deuntje bleef rallen.

“Ja jungske, zingde ge mar een liedje nou ge meemaagt, ’t is veul te mooi weer um in zo’n

schuurke te staan. Ge bent ’n zuut beestje en nou maade zo hard zingen as ge wilt.”

Zo wandelden de twee heren de Sint Jansstraat in terwijl de bok onverstoord zijn vreugde uitjubelde: “beubeleu, beubeleu.”

“Zo ’n we ’m hier onder de veranda zetten?”

”vroeg Antoon nummer 1 toen ze bij het tramstation gekomen waren. “Neeë, ’t is mèrege verkiezingen. We zullen ‘m lid van de raod maken.”

“Zò’n we ‘m nie op ’t balkon van het raodhuis kunne krijge” stelde nummer 2 voor.

“As we mar ’n leer han, zo ’t wel gaon” zei nummer 1.

“Bè Gruijters ligt er altijd een neven het huis, ik zal ze wel efkes haole”. En enkele minuten later voegde nummer 2 zich met de ladder bij nummer 1. Nu toog het gezelschap naar het raadhuis.

De ladder werd tegen het balkon gezet. De schrale Antoon ontdeed zich van zijn onderhempje en deed dat de bok om zijn hals. Het bruine beest vond alles goed en scheen genoeg te scheppen in zijn nachtelijk avontuur.

“Ziezo, as ge ‘m op oewe rug vat krijgen we hem er wel op” zei de blonde Antoon.

“Goed”, luidde het antwoord. “Mar, waagt ’s hède ge ’n touwke?”

“Worrum?”, vroeg de minder sterkere.

“We zullen ‘m ’n briefke um den hals hange worop stu: “het nieuwe lid van de raad.”

“Verd... (dit woord laat zich niet voluit schrijven) die is goed, ik zal keeke of ik ’n touwke heb.” En hij voelde in zijn zakken met het gehoopte resultaat. Sterke Antoon scheurde een blaadje uit zijn zakboekje en schreef er op het gevoel de nieuwe kwaliteit van de bok op. Hij maakte met de punt van zijn potlood een gaatje in het papier en bond het touwtje om de hals van de bok. Antoon nummer 1 hurkte neer en nummer 2 legde de voorpoten van de tot raadslid bevorderde bok over de schouder van zijn kameraad. Deze richtte zich op en beklom de ladder. Maar vanwege het geklim begon de

nieuwe raadsfunctionaris bedenkelijke bewegingen te maken zodat de drager van de edelachtbare last bevuiling begon te vrezen. Daarom klom hij weer naar beneden. De versierde bok met aangehechte sierraden werd op het bordes van het raadhuis geleid en aan een kolom vastgebonden. De twee heren gingen naar huis en sliepen de slaap der onschuldigen.

Het raadhuis op de hoek van de Kerkstraat, gezien vanuit de Sint Janstraat met rechts het bordes waar "d'n bok van Kitteke" op heeft gestaan.

's-Morgens om zes uur stond Kitteke op en haar eerste gedachte was de verzorging van haar bok. Maar eerst water opzetten voor koffie. Terwijl zij zo bezig was bevreesde het haar dat ze nog niets uit het schuurtje had gehoord want in normale gevallen had de bok haar amper gehoord of hij bracht haar al zijn morgengroet: "beubeleu, beubeleu." Nu kwam er echter niet het geringste geluid uit het schuurtje. Dit verontrustte haar en zo snel als haar oude beentjes het haar veroorloofden spoedde ze zich naar het schuurtje. Daar kwam ze tot de ontzettende ontdekking dat haar bok weg was en dat het deurtje van het schuurtje wagenwijd open stond. "Ze hebben m'n bökske gestolen" jammerde zij. Eerst werd de hele buurt van het nieuws in kennis gesteld en daarna spoedde Kitteke zich naar de wachtmeester van de brigade der marechaussee. Aan koffie dacht ze niet meer. De wachtmeester vond het een vreemde diefstal en hij had medelijden met het jammerende

vrouwtje. Hij ging daarom mee om eens poolshoogte te nemen. Hij zag dat alles wat Kitteke hem had verteld overeenkomstig de waarheid was. De bok was gestolen. Hij trachtte het oudje te troosten en beloofde alle mogelijke moeite te zullen doen om het brave beest terug te vinden. Kitteke ging, voldaan over haar bezoek bij de wachtmeester, naar huis. Ze redderde wat rond in de stal van de bok opdat haar lieveling alles in orde zou bevinden bij zijn terugkomst. Intussen was de hele buurt in rep en roer vanwege de diefstal van Kittekes bok.

Hanneke de Kwezel, die altijd alles wist wat er in een uur in de omtrek was voorgevallen, hield zich of ze van niets wist. Toch had ze 's-Morgens om zes uur toen ze naar de kerk ging de bok al zien staan en onmiddellijk herkend. Ze kende de intiemste geheimen van de hele buurt, ja, bijna van het hele dorp maar ze liet nooit iets los. Ze deed steeds alsof ze van niets wist. Toen ze uit de kerk naar huis ging stond Kitteke aan een buurvrouw te vertellen wat er gebeurd was en Hanneke, die enkele woorden had opgevangen terwijl ze voorbij ging, vroeg wat er aan de hand was. Kitteke gaf haar een kort relaas:

"Ik zal 'n rozenhoedje bidden dè ge oewen bok gaauw terug maagt hebben" zei ze terwijl ze zich verwijderde.

"Dè zal hellepe" schamperde Kitteke.

Ondertussen stond de bok onder algehele belangstelling want iedereen wilde weten wat er op het briefje stond. Men lachte en spote er eens hartelijk mee. Toen de wachtmeester er na een stevig ontbijt op uit trok om een onderzoek in te stellen naar de ontvreemde bok hoorde hij al spoedig dat er een nieuw raadslid op het bordes van het raadhuis stond in de gedaante van een bok. Hij, samen met een andere marechaussee, er op af. En inderdaad, men had hem de waarheid gezegd. Hij nam het hempje en het opschrift in beslag en liet de marechaussee de wacht houden bij de bok. Hij liep naar het huis van Kitteke en vroeg haar even mee te gaan.

"Hedde'm al?" vroeg het vrouwtje.

"Vermoedelijk" zei de wachtmeester. "Je moet

maar zien of het jouw bok is want dat kan ik niet beoordelen.”

Kitteke ging mee en stelde onderweg allerlei vragen zodat de wachtmeester al gauw begreep dat de gestolen bok inderdaad Kittekes eigendom was en dat de diefstal eigenlijk een grap was. Zij waren nog wel honderd meter van het raadhuis toen het vrouwtje haar bok al herkende.

“M’n zuut jungske, hebbe ze ouw daor nirgezet” riep ze. Nauwelijks had het beest haar stem gehoord of hij begon aan het touw te rukken waarmee hij was vastgebonden en riep haar luid toe: “beubeleu, beubeleu.”

“Ja meneer de wachtmeester, dè is ie mennen bok”, en ze liep zo snel als haar oude beentjes het konden op de bok toe. “M’n erem jungske, hebbe ze ouw hier nirgezet de verd... prulle en hedde hier d’n hille naacht moete staon. Kom mar gaauw dan zak oe wa haver en hooi geve en wa drinke want ge zult wel honger en dorst hebben.”

Het goede dier betuigde op zijn manier ook zijn blijdschap en het was vermakelijk om te zien hoe hij zich aan vleide tegen zijn meesteres.

“En, heb ik je niet gezegd dat hij spoedig terecht zou komen?” vroeg de wachtmeester.

“Ja, ge had gelijk en ik dank oe ten hoogste vur de moeite” zei Kitteke.

“Geen dank vrouwtje. Het doet me plezier dat je bokje zo spoedig is teruggevonden.”

Toen spoedde Kitteke zich met haar bok huiswaarts en de wachtmeester ging er op uit om te achterhalen wie de grap had uitgehaald. Zijn vermoeden was reeds op de twee grappenmakers gevestigd. Daarom ging hij recht op zijn doel af. Zijn eerste bezoek gold Antoon nummer 1 maar die wist van niets, althans zo beweerde hij. Hij beweerde het zo beslist dat de wachtmeester hem voorlopig maar geloofde. Toen begaf de man der wet zich naar Antoon nummer 2 want hij had in het hemd dat de bok om zijn hals had ernstige bewijzen. In de win-

kel ontmoette hij de zus van nummer 2. Toen deze klaar was met het helpen van een klant vroeg de wachtmeester of zij het hemd kende dat hij haar liet zien. Zij bekeek het en antwoordde dat het vermoedelijk van haar broer was. Daarop vroeg de wachtmeester haar broer te spreken. Deze begreep de situatie onmiddellijk en had zijn antwoord al klaar.

“Goeiemorgen meneer Antoon”, zei de wachtmeester.

“Ook goedemorgen wachtmeester; wat is er?”

“Hebt u kennis aan dit overhemd?”

Antoon bekeek het hemd nauwkeurig en antwoordde toen kort: “Nee.”

“En heeft U dit hemd gisteren dan niet aan gehad?” was de volgende vraag.

“Nee”, was het antwoord “maar ik zal U het hemd laten zien dat ik gisteren heb gedragen.”

Hij ging naar zijn slaapkamer en haalde een ander gedragen hemd te voorschijn dat hij de wachtmeester toonde met de woorden: “Dit heb ik gisteren aangehad.” De twee hemden waren volkomen eender met dit verschil dat op het ene een A geborduurd was en op het andere een P. Toen begon Antoon nummer 2 te vragen wat er aan de hand was en waarom de wachtmeester juist bij hém om inlichtingen kwam.

De wachtmeester, hoewel maar half overtuigd, vertelde dat er wel honderd man de bok stonden te bewonderen die tot raadslid was gepromoveerd maar die tenslotte wel aan Kitteke toebehoorde. Toen de wachtmeester zijn verhaal had verteld zei Antoon kort, filosofisch: “Nou, om zo’n grap zou ik zo’n drukte niet maken.”

Daarop ging de wachtmeester naar huis en liet het zaakje rusten in de overtuiging dat de twee heren die hij gesproken had er wel niet ver af zouden zijn geweest.

Maar de hele gemeente had zich vrolijk gemaakt om de grap.

H.W. Van der Heijden.

**Vertelsels óvver vrúger
dur mense van de Werkgroep Dialect van de HKKU.**

Gerrit van der Avoort, de smid op de hoek van de Sacramentsweg en de Markt.

Verhalen over vroeger
door leden van de Werkgroep Dialect van de HKKU.

Speule.

Wimke wâr zo'n aankommend jóng, te klèèn vur 't wèèrek èn te groot um d'n hillen dag binne te haauwe. Hullie moeder stuurde 'm dan ók mar mi de gróter jóng mee, dan kosse die 'm ók mee wa in de gâte haauwe.

D'r waor ált wel iets wor ie mi bizzig gehaauwe wier.

Dan dinne ze sleuike springe èn dè gonk dik nèt zo lang deur tot er inne natte voete ha, as 't dor *bè* blif. Kikvorse vange èn dan ópblaoze, of mulders vange in de heg, *bè* iemeste dur de heg kruipe èn dan aon de kerse of de pruime gaon.

In d'n hèrfst buukenutjes raope of unne propeskieter of 'n fluitje mâke. Èn venant d'n tijd vant jaor bókspringe, reepe, skutse, pindolle, wegkruipe of vlieegers èn tunnekes óplaote.

Èn wa ók hel mooi wâr: vuggelkes outhaole. D'r zâte óvveral zòveul musse ónder de panne, dèsse óp de veiling èn aon 't pakhous han gezit, dèsse gèld wòn geeve um 'n del van dè gerèj óp te ruime. Unne halleve cènt vur elk èike, vur 'n kaol spats inne cènt èn vur 'n aauw mus twee cènte.

Wimke hagget er óp, hij hiel de musse deeger in de gâte wor ze mee bizzig wâre èn toen 't zò wijt wâr, dèsse aon 't bruuje waore, dinnie mi de èèr nor Janus van Loone in 't Kattenhool, want die gonk daor oover.

Knikkeren.

Die ha 'n kouleke gemakt èn dor ginkie mi Wimkes hinne. Hij telde out wa Wimke verdiend ha, gojde 't gelijk erin èn stamte mi z'n groote klómpe alles goed kepot.

Dè von Wimke nou groote zund, hij hasse gèr outgeblozze, mar dan krig ie ze nie outbetaold.

Mar d'r wâre nog zat voogels meer, die dinne bruuje: de malder, de morkolf, de kwikstart, spruwwe, eksters èn allemol han ze verskillende èèr van kleur èn grutte èn dik nog wa gespikkeld. Hij din ze allemol outblaoze èn aon 'n kurdje rijge èn dan óphange in de geut, teminste as ze nie voul waore, want dan gonk dè vanèeges nie mer.

't Moiste waor wel eksters outhaole. Dan moeste ums te burte *bè* unnen ekstersnest klimme. As Wimke dan unne kaoje bóm trof, wòttie zenèege nie laote kenne. Inne, de grutste dik, gonk er dan tigge d'n bóm staon èn daor mog ie dan tigten óp klimme um wijter te gaon.

Die eksters zâte ált zo hóg èn nog gèr óp die dun zijtakke. Ge moest oewèege mi één hând aon d'n bóm vâsthaauwe èn mi de ânder hând de èikes ónder oew pèt of in oew tès doouwe. 't Kós nie lêje dègge mi 't umbleg klimme oewèege stiet, umdè de èèr dan kepot kosse gaon óp oewe kop of in oew tès. Dan wâr al 't wèèrek vur niks èn ge zât nog oolling ónder d'n drèk ók nog. Èn dan moesse de èèr nog is voul zen!!!

De eksters waore grut zat um in de pan te bakke èn ze waore nog lèkker ók.

Ja, Wimke kos zonne tijd wel umkomme. Eigelik zund, dèttie aon 't wèèrek moes. Dor hattie gewoon haost ginne tijd vur.

Hullie vodder mende evvel wel dèttie vort hèndig mee kós hèllepe.

Ad van Driel.

Spelen.

Wimke was zo'n opgroeiend jongetje; te klein om te werken en te groot om de hele dag binnen te zitten. Moeder stuurde hem daarom maar met de grote jongens mee, dan konden die hem wat in de gaten houden.

Er was altijd wel iets waarmee hij bezig gehouden kon worden.

Vaak deden ze slootje springen en dat ging dan vaak net zolang goed tot er eentje natte voeten kreeg, als het daarbij al bleef!

Kikkers vangen en die dan opblazen, meikevers vangen in de heg, bij iemand door de heg kruipen om kersen of pruimen te pikken.

In de herfst beukenootjes rapen en proppenschieters maken of 'n fluitje.

En naargelang de tijd van het jaar bokspringen, repen, knikkeren, pindollen, verstoppertje of vliegers en tonnekes (*grote vierkante vlieger, red.*) oplaten.

Wat ook heel mooi was: vogelnestjes leeghalen. Er zaten overal zoveel mussen onder de dakpannen dat ze op de veiling en bij het pakhuis hadden gezegd dat ze wel geld wilden geven om er een boel op te ruimen.

Een halve cent voor elk eitje, voor een pasgeboren kale mus één cent en voor een ouwe mus twee cent.

Dat zag Wimke wel zitten. Hij hield de mussen voortdurend in de gaten en toen ze zover waren dat ze gingen broeden ging hij met de eitjes naar Janus van Lanen die op Kattenhol woonde, want die ging daar over.

Pindollen.

Janus had een kuiltje gemaakt en daar ging hij met Wimke naar toe. Hij telde uit wat Wimke verdiend had, gooide alles in het kuiltje en stampte met zijn grote klompen alles kapot. Dat vond Wimke dan wel weer jammer; hij had ze graag uitgeblazen maar ja, dan kreeg hij niet uitbetaald.

Overigens waren er nog vogels genoeg die zaten te broeden: merels, Vlaamse gaaian, kwikstaartjes, spreeuwen, eksters en allemaal hadden ze verschillende eieren in grootte en kleur en vaak ook nog gespikkeld. Hij blies ze allemaal uit, reeg ze aan een touwtje en hing ze op in de bijkeuken. Tenminste, als ze niet bebroed waren want dan ging dat uiteraard niet.

Het mooiste was wel eksters uithalen. Dan moesten ze om de beurt bij een eksternest klimmen. Als Wimke dan een ietwat moeilijke boom trof wilde hij zich niet laten kennen. Een van hen, meestal de grootste, ging dan tegen de boom staan, je mocht tegen hem opklimmen en vandaar af moest je zelf verder.

Die eksters zaten altijd erg hoog en ook nog graag op dunne zijtakken. Je moest jezelf met één hand vasthouden aan de boom en met de andere de eieren onder je pet of in je broekzak stoppen.

Je mocht je bij het naar beneden klimmen vooral niet stoten omdat er dan eieren konden breken op je hoofd of in je broekzak. Dan was al het werk voor niets en zat je bovendien ook nog onder de smurrie. En de eieren konden ook nog eens bebroed zijn!

De ekstereieren waren groot genoeg om in de pan te bakken en bovendien nog lekker ook. Ja, Wimke wist wel raad met zijn tijd. Eigenlijk jammer dat hij aan het werk moest. Daar had hij amper tijd voor, maar vader vond echter dat hij best al mee kon helpen.

Ad van Driel.

De wasdag.

“Hèhè.” Sjaan zuchtte, want ‘t wâr wer zondegemiddeg èn dè beteekende dèsse aon de was moes beginne. Ze keek ‘s naor de locht. Jao, ‘t zâg ‘r goed uit.

Ze lieep âchter naor ‘t stookhok, viet wa denneappels èn wa rijshout èn stopte dè ónder in de furnuiskittel. Zoo, nou de was efkes aonsmeere èn in de furnuisstoppe. Ze lieep naor buiten, viet nen emmer èn durre sopskolk of, wa ók wel gezt wier, durre boal-skolk. Dè wâr ne jute vûrskoot.

Ze moes wotter gaon putte. Daor gojde ze de kittel mi vol. Zoo, dè wèèrek wâr vast gedaon. Zeep durbe èn den brând erin! De witte was kos gekókt worre. Ze lin de wasknijper be de kittel vûr ‘t óvverlaoje van de was in ‘t mesieen. Dè kos vast vórt doen.

Mèèregevrûg zò ze vrûg ópstaon èn dan wâr de was olling klaor.

Óp maondegemèèrege lieep um zes úre de wekker af. Sjaan keek naor buite èn gelukkig wâr het wer skón weer. Vlug wâste ze derèège be de pómp, viet nen bóteram èn ‘n tas koffie. Nou durre skolk vûr èn dan de was nog mar ‘s goed kooke.

Ze ruurde nog ‘s flink dùr de was die lekker stón te pruttele. Ze ha de teile èn de skrâg klaorgezet óp de stoep. De bonte was wier uitgezôcht; licht, donkerbont èn dan de vuil óvverals. Ze gojde de teile vol spulwotter èn in de lèeste din ze ‘n zèkske blauwsel. Dan wier de was mooi wit.

De was ha lang genoeg gekókt. Sjaan viet mi durre knijper de heete was uit de furnuiskittel èn gojde ze in de wasmesieen. Dè moes dan wer ‘n wijleke rónklotse èn dan stopte ze ‘t stuk vûr stuk dùr de wringer.

Vanuit ‘t mesieen ging de was in d’n úrste teil um te spuule. D’rnoo d’n twedde èn d’n derde mi ‘t blauwsel. Zoo, nou óp de skrâg dan kós ‘t goed uitdrûppe.

“Aan de wasch.” Ansichtkaart uit een serie *Brabantsch Dorpsleven in het midden van de twintigste eeuw.*

De bonte was kwâm er âchteraon. Er wier nog wa Sunlight zeep ingeraspt èn dan volgde dieje was dezèlfde route.

Het witte spul, dè écht goed wit moes zen, lin Sjaan óp d’n blèik. Daor zette ze ne growte gieter mi skón wotter be. Af èn tów wier de was begoote, dan wûrde ze moj wit. Nog efkes de vuil óvverals as lèeste èn dan kos alles skón aon de wasdrood. D’n emmer mi wasknijpers stón ók al klaor ónder de wasdrood. Gelukkig wèèjde ‘t een bietje dus ‘t dreugde goed. Smiddes kos ze al een hel del binnehaole. “Ik gao vrûg eete dan kan ik ‘t d’rnoo mee nog wegstrijke èn ópruime.”

Dè wâr toch ‘n skon gezicht as alles wer mooi strak in de kâst lâg. Maar saoves wâr Sjaan behurlek muuj van al dè gesjoouw. Zo gauw ze ging zitte, dutte ze in.

Truus Verstegen en Bep Coolen-Strick.

De wasdag.

“Hèhè.”, Sjaan zuchtte want het was weer zondagmiddag en dat betekende dat ze aan de was moest beginnen. Ze keek eens naar de lucht. Ja, het zag er goed uit.

Ze liep achter naar het stookhok, pakte wat dennenappels en wat rijshout en stopte dat onder in de fornuisketel. Zo, nu eerst de vuile vlekken met zeep insmeren en in de fornuisput stoppen. Ze liep naar buiten, pakte een emmer en haar wasshort of, wat ook wel gezegd werd, haar “boalscholk.” Dat was een jute voorschoot.

Ze moest water gaan putten. Daar gooide ze de ketel mee vol. Zo, dat werk zat er vast op. Zeepoeder erbij en de brand erin! De witte was kon gekookt worden. Ze legde de wasknijper bij de ketel voor het overladen van de was in de machine. Dat kon in ieder geval vast zijn gang gaan.

Morgenvroeg zou ze vroeg opstaan en dan was de was helemaal klaar.

Op maandagmorgen liep om zes uur de wekker af. Sjaan keek naar buiten en gelukkig was het opnieuw mooi weer. Vlug waste ze zich bij de pomp, pakte een boterham en een kop koffie. Nu haar schort voor en dan de was nog maar eens goed koken.

Ze roerde nog eens flink door de was die lekker stond te pruttelen. Ze had de teilen en de schraag klaargezet op de stoep. De bonte was werd uitgezocht; licht, donkerbont en dan de vuile overalls. Ze gooide de teilen vol spoelwater en in de laatste deed ze een zakje blauwswel. Dan werd de was mooi wit.

De was had lang genoeg gekookt. Sjaan pakte met haar knijper de hete was uit de fornuisketel en gooide ze in de wasmachine. Dat moest dan weer een tijdje rondklotsen en dan stopte ze het stuk voor stuk door de wringer.

Vanuit de machine ging de was in de eerste teil om te spoelen. Daarna de tweede en de derde met het blauwswel. Zo, nu op de schraag dan kon het goed uitdruppen.

Oude wastobbes en andere nostalgische attributen uit de periode van vóór de wasmachine.

De bonte was kwam er achteraan. Er werd nog wat Sunlight zeep in geraspt en dan volgde die was dezelfde route.

De witte was, die écht goed wit moest zijn, legde Sjaan op het grasveld. Daar zette ze een grote gieter met schoon water bij. Af en toe werd de was begoten, dan werd ze mooi wit. Nog even de vuile overalls als laatste en dan kon alles mooi aan de wasdraad. De emmer met wasknijpers stond ook al klaar onder de wasdraad. Gelukkig waaide het een beetje dus het droogde goed. 's-Middags kon ze al een heleboel binnenhalen. “Ik ga vroeg eten dan kan ik het daarna meteen nog strijken en opruimen.”

Dat was toch een fraai gezicht als alles weer mooi strak in de kast lag. Maar 's avonds was Sjaan behoorlijk moe van al dat gesjouw. Zodra ze ging zitten, dutte ze in.

Truus Verstegen en Bep Coolen-Strick.

De smid.

As Újese of buitendùrpse boere èn bùrregers vrúger wa ijjere gerèij te màke of te vermàke han of d'n boer ha wa gróter mankemènte aon z'n mesjienes of moes z'n perd beslâge worre, dan wâr d'r mar een muggelekheid: de smid.

Een van die smeej wâr Gerrit van d'n Avùrt aon de mèrt in Úje. Z'n smis ha iets van sfeer èn nostalgie. D'r wùrde dùr veul klante hel wa verhâle èn nijs verteld. Ge hoefde de krant nie te leeze um óp de hógte te blijve van al 't plaotselek nijs; in de smis wier 't bepraot. Mar Gerrit werkte ók hard. Hij makte lang dâg in de smeejerêj vùr wijnig gèld, want zoo wâr z'n riddeneering: "Ge kant de mense toch nie afstraffe."

Z'n geridskap èn mesjienes wâre vùr diejen tijd nie modern èn assie d'n ameril wò aonzette, dan ginge in de oolling smis via de platte rieeme alle mesjienes drèije, of heure èn zien oe verging. As toen de Arbowet ha bestaon, hattie klooterêj gehad.

D'r wiere fietse gestald in 'n stuk âchter de smis vùr 'n dùbbeltje per dag èn 'n kwartje in de week. Nêj klante die aon de slèechtheurende Gerrit vroege tot hoe laot ze saoves terèecht konne um d'r staole ros wer óp te haole, konne dan ók wel 's as antwoord krijge: "Dè doen we hier zoo: "n Dùbbeltje per dag èn 'n kwartje in de week."

Af èn tów stonne de fietse tot in de smis. Um te kanne werreke moes ie dan de fietse aon de kant zette.

Mi Úje kermis wier 't wèerek in de smeejerêj 'n paor dâg stilgezet. In, bezêje èn âchter de smis wiere dan fietse gestald dùr de kermisgangers. Gerrit ha zèlefgemakte ronde kartonne kortjes, een mi 'n toouwke aon de fiets èn een vùr d'n eigenâr van de fiets.

Di moes 'r vùr zùrrege dè de goei fiets wer mi de goeje mènes naor huis gong. D'r dâcht geman aon verhangen van de kortjes aon de fietse! As de kermis wâr afgeloop, wier d'n ópbrengst van 't stalle geteld èn dik kwâme ze d'r âchter, dè di better èn hèndiger verdiende as 't zwaor wèerek in de smis.

In 't werkzâme leeve van Gerrit hebbe hel wa boere d'r perd laote beslaon. Mistal blif d'n boer ónder 't beslaon be de smid vùr wa hand-èn spandienste èn um wa te búrte. Mar smon-nessmèeres ging d'n boer tussendùr nogal 's naor de baggemèrt èn kwam tigge de middeg z'n perd haole.

't Beslaon van pêrd wâr 'n hel wèerek. As ie goed stil stón, gebeurde 't beslaon los, mar dè kulde de smid wel 's. Ze hebbe ojt 'n perd trug moete haole âchter uit de Sacramentsweg.

As 't perd nie te vertroouwe wâr, ging ie d'n hoofstal in èn daor hadde dan 't gevrèel tusse 't perd en de smid, dè dùr de lèeste wier gewonnen. Mar vùr 't zò wijt wâr, wâren 'r hel wa "verdommes" en "nondedju's" vùrbè gekomme. As de knol ginne kant óp wò, krig ie 'n vuurtang of 'n prâm óp 'n neus, die zútjes wier aongedrèijd. Vùr 't perd wâr dè zat um z'n gemak te haaue.

Vùrral 't brande van 't heet hoefijzer stonk verdommes. As Gerrit tusse de middeg z'n bóteramme ging ópeete, konde de stank ruike. Assie goed gegeete ha, ging ie in zonne lùije stoel zitte, keek efkes mi zonne bril vol laspikkels dùr de krant hinne èn din tien minúte z'n ooge dicht.

De miste hebbe nojt kanne begriipe, dèttie mi diejen bril nog de krant kos leeze.

Umdèttie hard moes werreke, ât ie veul. In de vâstentijd vroege èn krig ie âlt dispensatie van de pestoor um vlis te màge eete.

De smid.

Als Udense of buitendorpse boeren en burgers vroeger wat ijzerwaren te maken of te repareren hadden of de boer had wat grotere mankementen aan zijn landbouwspullen of hij moest zijn paard laten beslaan, dan was er maar een mogelijkheid: de smid.

Een van die smeden was Gerrit van der Avoort aan de Markt in Uden. Zijn smederij straalde iets uit van sfeer en nostalgie. Er werden door de vele klanten veel verhalen en nieuwtjes verteld. Je hoefde de krant niet te lezen om op de hoogte te blijven van alle lokale wetenswaardigheden; in de smederij werden ze verteld. Maar Gerrit werkte ook hard. Hij maakte lange dagen in de smederij voor weinig geld want zo was zijn redenering: "Je kunt de mensen toch niet afstraffen."

Zijn gereedschappen en machines waren voor die tijd niet modern te noemen en als hij de slijpsteen wilde aanzetten gingen in de hele smederij, via de platte riem overbrengingen, alle machines draaien; "of horen en zien verging". Als toen de Arboret had bestaan had hij een groot probleem gehad.

Er werden fietsen gestald in een gedeelte achter de smederij voor een dubbeltje per dag en een kwartje per week. Nieuwe klanten die aan de slechthorende Gerrit de vraag stelden tot hoe laat ze 's avonds terecht konden om hun stalen ros weer op te halen konden dan ook wel eens als antwoord krijgen: "Dat doen we hier zo, een dubbeltje per dag en een kwartje per week."

Soms stonden de fietsen tot in de smederij, vooral 's maandags tijdens de Udense markt. Om te kunnen werken moest hij dan fietsen opzij zetten.

Tijdens de Udense kermis werden de activiteiten in de smederij een paar dagen stopgezet. Zowel in de smederij als opzij en achter de smederij werden dan fietsen gestald door de kermisbezoekers. Zelfgemaakte ronde kartonnen kaartjes, een met één touwtje aan de fiets en één voor de eigenaar van de fiets.

Dit alles moest zorgen dat de juiste fiets weer met de juiste persoon mee naar huis ging. Er werd vanuit gegaan dat de kaartjes aan de fiets niet verwisseld werden.

Na afloop van de kermis werd de opbrengst van het stallen geteld en niet zelden werd de conclusie getrokken dat dit beter en makkelijker verdiende dan het zware werk van de smid.

In het werkzame leven van Gerrit hebben heel wat boeren hun paard bij hem laten beslaan. Meestal bleef de boer tijdens dat beslag bij de smid voor wat hand en spandiensten en om wat te praten, maar op maandagmorgen ging hij tussendoor ook wel eens naar de biggenmarkt en haalde later zijn paard op.

Het beslaan van paarden was een hels karwei. Als het paard goed stil stond gebeurde het beslaan los, maar het ging wel eens mis, ze hebben ooit een paard terug moeten halen achter uit de Sacramentsweg.

Als het paard onbetrouwbaar was ging hij de hoefstal in en daar speelde zich dan een soort strijd tussen het paard en de smid af, die door de laatste werd gewonnen. Voor het zover was, was er heel wat gevloekt en getierd. Als het paard geen kant op wilde kreeg hij een vuurtang of een praam op zijn neus die langzaam werd aangedraaid. Voor het paard was dat dan voldoende reden om zijn verzet te staken.

Voor het branden van het hete hoefijzer gaf een indringende stank. Als Gerrit dan tussen de middag binnen zijn boterhammen ging opeten was de lucht tot in huis te ruiken. Na zijn flinke maaltijd, plofte hij even in de rookstoel, wierp met zijn laspikkels gehavende bril een oppervlakkige blik in de krant en sloot vervolgens tien minuten zijn ogen.

Velen hebben nooit begrepen hoe hij met de bril waarvan het glas helemaal vol zat met ingebrande laspikkels de krant nog kon lezen. Mede door zijn zware beroep at hij veel. In de vastentijd vroeg en kreeg hij altijd dispensatie van de pastoor om vlees te mogen eten.

Dik wâr d'r behalve pêrd beslaon ók nog veul ânder wèerek aon. Vanalles waor ijzer aon zât. Van stêp tot auto, van ploeg tot boerekâr, mar ók 't reepe van karrewiele, 't olling mâke van stalreepe, dakspante, pôrte, siersmiejwèerek en ók nog 's ók 'n hel luwwekóy vûr een van de grótste Nederlandse circussen. Vûr dè lèeste hittie nojt ginne cènt gebeur; mènse die nie wòn betaole, hadde toen ók al. As de klant wa te lasse ha, dan zin Gerrit mistal: "Dè braoje we wel aon mekâre." Assie z'n kerwèijke klaor ha, stelden ie de klant óp z'n gemak en zinnie: "As dè nog ojt kepot gu, dan menne kop eraf." Gelukkig mar dè dè nie âlt van pas kwâm. Vûr laswèerek wa ècht goed moes zen, hattie hulp van z'n bruur Piet, van Harrie Homberg of Piet Wolfs.

Soms wier d'r misbruik gemakt van z'n goeiheid. Bevûrbeld dÛr d'n boer die krèk vûr de winter in de smis kwâm um 'n kachel te koope. Mar hij wò die kachel wel op zicht um 'm uit te perbeere. Nao de winter brocht ie de kachel trug en zin: "'t Is nie krèk wa'k gedâcht ha, dÛrrum breng ik 'm mar trug."

Sotteres rond vijf úre skeej Gerrit d'r af mi z'n wèerek. In de smis wier dan nog alles aon de kant gedaon en Gerrit ging zenèige, umdèttie ginnen does ha, in unne groote teil in de keuke bündere.

't Wier dan nen andere mènse. De zwoegende en zweetende smid veranderde in unne meelevende mènse die seriejeus kon zen, mar die 't ók hel dik skón kos vertelle. Meer as ojt vertelden ie 't zò stèerek, dèttie 't zèèlef geleufde.

Sotteressaoves ging ie 'n pùtje kârte (klaverjasse en rikke) bē kefee Van den Broek aon 't spoor of bē Has Verbossen óp Bedaf. Assie dan saoves lachend thuis kwam en 't bietje haor óp zonne kop stón stèel óvverèend, assie dan tigge z'n vrouw zin: "Mieke, ik ben

Gerrit van der Avoort in zijn smidse op d'n hoek van de Sacramentsweg en de Mert.

toch zóne goeie mènse", dan wiste wel hoe laot 't wâr. Dan hattie 'm goed gerakt.

Sónde ging ie naor de Petruskerk of naor de kepèel en dan naor 't kefee van Has van Zutven tiggenuover de kepèel, vûr unnen borrel. Nogal 's stón dan thuis 't wèerem eete kaauw te worre. Smondessmèeres rond zeuven úre wier Gerrit wer d'n dÛrrepsmid die hel de week zonne kóst moes verdieene.

Hans van der Avoort.

Uiteraard waren er naast hoefbeslag ook veel andere werkzaamheden. Reparaties aan alles waar ijzer aan zat, van step tot auto, van ploeg tot boerenkar, maar ook het "repen" van karrewielen, het compleet maken van stalrepen, dakspanten, poorten, siersmeedwerk en zelfs een complete leeuwenkooi voor een van de grootste Nederlandse circussen.

Overigens heeft hij voor dat laatste nooit geld gebeurd; wanbetalers bestonden toen ook al. Als de klant een laskarweitje had was zijn reactie meestal: "Dat lassen we wel aan elkaar". Het resultaat van zijn lasactiviteiten overziend maakte hij dan voor de klant de geruststellende opmerking: "Als dit nog ooit kapot gaat, dan mijn hoofd eraf.". Gelukkig maar dat dat niet altijd serieus is genomen. Voor laswerk wat aan zekere eisen moest voldoen huurde hij zijn broer Piet, Harrie van Hombergh of Piet Wolfs in.

Er werd soms misbruik gemaakt van zijn goedheid, bijvoorbeeld door de boer die net voor de winter in de smederij kwam om een kachel te kopen, maar hij wilde de kachel wel op zicht om uit te proberen. Na de winter bracht hij de kachel terug met de mededeling: "Hij bevalt toch niet zo goed dus ik breng hem maar terug".

's Zaterdags rond vijf uur stopte Gerrit er meestal mee. De smederij werd dan nog wat opgeruimd en hij ging zich, bij gebrek aan een douche in die tijd, in een grote teil in de keuken wassen.

Er deed zich vanaf dat moment een soort gedaanteverandering voor. De zwoegende en zwetende smid veranderde in een sociaal zeer bewogen man, die serieus kon zijn maar ook vaak zeer smeuge met humor doorspekte verhalen kon vertellen. Hij vertelde het soms zo sterk dat hij het zelf geloofde.

Zaterdag 's avonds ging hij een kaartje leggen (klaverjassen en rikken) bij café Van den Broek aan het spoor en bij Has Verbossen op Bedaf. Als hij dan 's avonds lachend thuis kwam en de weinige haren op zijn hoofd stonden recht overeind en hij vervolgens tegen zijn

Gerrit van der Avoort in zijn smidse op de hoek van de Sacramentsweg en de Markt.

vrouw zei: "Mieke ik ben toch zo' n goed mens", dan wist je wel hoe laat het was. Dan was hij behoorlijk onder invloed van alcohol. 's Zondags ging hij naar de Petruskerk of naar de Kruisherenkapel en daarna naar de café van Has van Zutven tegenover de kapel voor een borreltje. Niet zelden stond dan thuis het middageten koud te worden.

's Maandags rond zeven uur 's morgens werd Gerrit weer de dorpsmid die de hele week voor de kost werkte.

Hans van der Avoort.

Gèld.

Ut waor in de winter van 1915. Dur wâr unne helle kwak snûw gevalle èn nou kwâm er ók nog unne strakke ostewijnd staon. Ut kos wel 's hard gaon vrieze mi zò'n helder weer, dâcht Janus bij z'n èège. Mi zò'n weer kan unne boer nie veul mer vórt. Ge schrikt dè ge un deur oope zet, want ge wit nie hoeveel kaauw ge binne haolt. Hier èn daor wa gaoter dichtstoppe mi hoi of stroi èn wa voeiere èn strouwe èn meer moete mi zo'n weer nie óp oewe nek haole.

Janus kèurde wa róndelum ut hous. Hij baonde hier èn daor wa snûw aon de kant èn makte de mangelkoul nog gauw un end bloot. Nou gong ut nog krek zonder zonne skuppesteel kepot te breeke. Ók dinnie nog un mând of tien mangels binne. Hij keek is rond èn dâcht: ik kós be Truije wel us un tas koffie gaon vatte. Die wont er ók mar alleen mi durre zoon sijns dè Tinus gestûrve is èn Truij búrt gêr.

In den herd zâte er al meer out de búrt. Allemol kort be de kachel. Toon, de zoon van Truije bleef bekant aont hout begooie èn nog kreege ze haost unne kaauwe rug.

Den hillen Eikenheuvel moes bepraot worre. Hoe goed of hoe slecht ze allemaol boerde, mar ók over wie ter allemaol wa mekeerde. Toen ze de koffie óp han kwâm Truij s mi de sneevfles óp toffel. "Dè waar goed tigge de kaauw" zin ze, mar ze dâcht be d'r èège: dâlek komme ze los. Druk begósse ze óvver vrúger te praote.

Hoe hard ut toen wel nie vroor èn hoeveel kaauw ze wel nie geleeje han èn hoe dè smèèrreges ut ijs óp de deekes stón. Dè ze zo óvver de Leijgraaf nor Hizzik kosse skaotse, hoe skón dè dè wâr. Èn dèt overal neeve de Leijgraaf een ijsvlakte waor.

Mar ók hoe weinig gèld ze han. Dè ze bekant gin gèld kósse beure. Dor han de miste lâst af in de búrt. Mar ja, as dè be alleman ut zelfde is, dan lijder ók nie zoveul mi.

"Wa?", zin Toon, "Gin gèld?". Èn hij vieet zo un briefke van dúzend uit z'n tes.

Meepesant spoowde ie unne goeie bruine óp de grond, wor ie un por kirre mi zonne klomp durskóf.

Dor verskoote ze toch efkes allemol af.

Op d'n Eikenheuvel.

Dúzend gulde, die beurde eigenlijk noit èn dan zomar in oew tes! Dor gaode toch nie mi rondslèipe. "Mâg ik ut ók efkes goed zien?", zin Driek, "want ik heb er nog noit gin gezien. Zò ik ut ók efkes vâst mâge haauwe, dan kan ik ók zegge dèk oit un briefke van dúzend in m'n hând heb gehad."

Dâgs ternoaw wis er de hil búrt af.

Veul jorre lotter toen de boere óp dun Eikenheuvel allang gewend waore on de briefkes van dúzend moesse ze toch nog dik trug denke on deez belevenis, zeker as ze wer zò'n briefke beurde.

Ad van Driel.

Geld.

Het was in de winter van 1915. Er was veel sneeuw gevallen en nu kwam er ook nog een strakke oostenwind te staan. Het kon wel eens hard gaan vriezen met zo'n helder weer, dacht Janus bij zichzelf. Met zo'n weer kun je als boer niet verder. Je bent bang om een deur open te zetten, want je weet niet hoeveel kou je naar binnen haalt. Hier en daar wat gaten dichtstoppen met hooi of stro, het vee voeren en stro in de stal doen, meer moet je met zo'n weer niet op je nek halen.

Janus wandelde wat rond het huis. Hij veegde wat sneeuw aan de kant en maakte nog gauw de bietenkuilen een stukje verder open. Dat ging nu nog net zonder de steel van de schop kapot te breken. Hij haalde nog een mand of tien met bieten binnen. Hij keek eens rond en dacht: ik kan wel eens bij Trui een kopje koffie gaan drinken. Die woont daar ook maar alleen met haar zoon, sinds Tinus gestorven is en Trui praat graag.

In de keuken zaten er al meer uit de buurt. Allemaal kort bij de kachel. Toon, de zoon van Trui, bleef maar meer hout bijgooien en nog kregen ze bijna een koude rug.

De hele Eikenheuvel moest besproken worden. Hoe goed of hoe slecht ze boerden, maar ook wie er allemaal iets mankeerden. Toen de koffie op was, kwam Trui met de jeneverfles op tafel. "Dat was goed tegen de kou", zei ze, maar ze dacht: direct komen ze los. Ze begonnen druk over vroeger te praten.

Hoe hard het toen wel niet vroor en hoeveel kou ze wel niet geleden hadden en hoe 's morgens het ijs op de dekens stond. Dat ze over de Leijgraaf naar Heeswijk konden schaatsen, hoe mooi dat was. En dat het overal langs de Leijgraaf één grote ijsvlakte was.

Maar ook hoe weinig geld ze hadden. Dat ze bijna geen geld binnen kregen. Daar hadden ze in de buurt het meeste last van. Maar ja, als dit bij iedereen zo was, dan was het niet zo erg.

"Wat?", zei Toon, "Geen geld?" en hij pakte zomaar een briefje van duizend uit zijn broekzak.

Tegelijk spuwde hij een bruine klodder op de grond en schoof er met zijn klomp een paar keer overheen.

Daar schrokken ze allemaal van.

Op de Eikenheuvel..

Duizend gulden, die kreeg je bijna nooit. En dan zomaar in je broekzak! Daar sleep je toch niet zomaar mee rond? "Mag ik het eens goed zien", zei Driek, "want ik heb er nog nooit een gezien. Zou ik het ook vast mogen houden, dan kan ik zeggen dat ik ooit een briefje van duizend in mijn handen heb gehad."

De volgende dag wist de hele buurt ervan. Jaren later, toen de boeren van de Eikenheuvel allang gewend waren aan briefjes van duizend, moesten ze nog vaak terugdenken aan deze belevenis, zeker als ze weer zo'n briefje beurden.

Ad van Driel.

Mèije.

's Mèèrreges um vier úre kèurde ze mi de zèisie nor ut Újes Goor, Janus èn zunne knèècht. Dor moes un veld hoigras af, want ut weer zâg er goed out èn ut gras wâr bekwâm, ut wâr vort tijd. Óvverdag wâr ut bekant dertig grâde èn ostewijnd, wel wa skraol, mar better hoiweer koste nie hebbe. Janus ha gevraagd aon Hannesse èn Nolle of die ók meehielpe. Eikenheuvelse jong keerels die deeger vur erbèier gevraagd worde be iemeste die zwaor of kaoi werk ha.

't Mèije mi de zèisie.

Um vier úre is ut nog mar amper licht aon ut worre, mar nor âchter in ut Goor is ut toch un hallef uur goed dur trèije van dun Eikenheuvel af èn in tijd zu ut wel licht zat zen. Tów ze zo nor ut Goor kèurde zâge ze nog gin mens. Alleen un lang kaoi sticht, niks as kârespoore hult èn bult èn hier èn daor in ut veld wa hokkelinge die daor wa lâge te nerreke.

Hoe wijter ze kwâme hoe kaoier èn smolder de sticht wier. Af èn toe vlóg er un kólduif óp èn ok unnen haos skoot in innen keer out zunne slaop umdè zellie er neeve kwâme. Ge zot er af verskieete. Âchter dùr hùrde ze Hannese èn Nolle ók al aonkomme. Die han dur goed de pàs in zoo dè ze mi viere tegelijk aon ut hek-kegat stónne.

Hannes, die âlt al zo haostig wâr viet mee zun zèisie èn begos on ut úrste gezwat. De ânder dur âchteraon. Ze wòn vórt, want hoe lötter op d'n dag hoe wèrmer.

Èn as ge ók un bietje dur mèijde hadde zónne plak er vùr dun úrste koffie dur al un hil ènd hinne af. Hannes kós verdommes mèije, wa waor die toch stèèrek. As ge die be moest haauwe dan mèijde oew eige kepot. Hannes zin niks èn lachte mar wa in zun eige. De mense zinne nie vùr niks dè Hannes de sterkste mânskèèrel van dun hillen Eikenheuvel waor. Tussen bèije viet ie zunne wetstrikkel out zun tes èn begos ie zun zèisie te wette èn keek 's âchterum waor zun maote bleeve. Die pootten ok goed on mar tigge dè geweld waore ze nie opgewâsse.

Smèères vruug mi ut úrste gezwat oewe rug al nat èn ut wotter dè van oewe kop lieep!

Um zeuven úre viette ze un por bótteramme mi spek èn un tas koffie, die in tijd mooi kaauf waor geworre in ut wotter van de drinkskoul. Ze mèijde wer un lutske wijer tot um neegen úre ut hil veld on ut gezwat lâg.

In tijd wâr ut vrouwvolk klaor mi melleke èn die kwâme mi de gâvels nor ut veld um ut gras out bekare te doen.

Hannes èn Nol kèurden óp hous aon, vùr hullie zât ut er óp. Ze góngge d'r zèisie wer haore want ze verwâchte dè ze nog wel meer zòn moete mèije mi di weer èn mi un botte zèisie mèije, dè haolt niks out.

Janus èn de knecht hielpe ut vrouwvolk mee, zo dè ze allemol vùr de grutste hêt wer thous wâre. Um hói te mâke moese ze de hil week alledâg inne keer wèene, ut gras moes dreug èn verstúrve zen anders kóste er niks mi doen óp de balleke, ut gùt er dan alleen mar zitte bruuie.

Ut nor hous vaore dur zon kaoi sticht waor ók un hil werk. Dur zâte wel vier kâre hói in èn dan zòn end, dan moeste zùrge dè ge de wisbom er goed vâst óp had geknupt anders dan voerde ut hói er onderweeges gelijk af èn hadde twee kirre wèèrek.

Ad van Driel.

Maaien.

‘s Morgens om vier uur kuierden ze met de zeis naar het Udens Goor, Janus en zijn knecht. Daar moest een veld gras gehooïd worden, want het weer zag er goed uit en het gras was er klaar voor, het werd tijd. Het was bijna dertig graden met oostenwind, wel wat schraal weer, maar beter hooiweer kon je niet hebben. Janus had aan Hannes en Nol gevraagd of ze wilden helpen. Eikenheuvelse jonge kerels die heel vaak als arbeider gevraagd werden als iemand zwaar of vervelend werk had.

‘t Scherpen van de zeis.

Om vier uur was het nog maar amper licht aan het worden, maar het was van de Eikenheuvel tot het Goor een half uur stevig doorwandelen en ondertussen zou het wel licht genoeg zijn. Toen ze naar het Goor kuierden, zagen ze nog geen mens. Alleen een lange slechte steeg, niets als hobbelige karresporen en hier en daar wat oudere kalveren die wat lagen te herkauwen.

Hoe verder ze kwamen, hoe slechter en smaller de steeg werd. Af en toe vloog er een koolduif op en ook een haas schoot uit zijn slaap omdat zij langs kwamen. Je zou er van schrikken. Achter hen hoorden ze Hannes en Nol ook al aankomen. Die hadden er goed de pas in, zodat ze met vieren tegelijk bij het hek van de wei stonden.

Hannes, die altijd al zo haastig was, pakte meteen zijn zeis en begon aan de eerste rij gras. De anderen erachter aan. Ze wilden vooruit, want hoe later op de dag, hoe warmer het werd.

En als je een beetje door maaide, had je zo’n stuk grond al voor de eerste koffie een groot stuk afgewerkt. Hannes kon heel goed maaïen, wat was die sterk. Als je die bij moest houden, dan maaide je jezelf kapot. Hannes zei niets en lachte maar wat in zichzelf. De mensen zeiden niet voor niets, dat Hannes de sterkste man van de hele Eikenheuvel was. Ondertussen pakte hij zijn wethout uit zijn zak, begon zijn zeis te wetten en keek eens achterom waar zijn maten bleven. Die pootten ook goed aan, maar tegen zijn geweld waren ze niet opgewassen.

‘s Morgens vroeg bij de eerste rij had je je rug al nat en liep het water van je hoofd af! Om zeven uur namen ze een paar boterhammen met spek en een kop koffie die intussen mooi koud was geworden in het water van de drinkkuil. Ze maaiden weer een tijdje verder tot om negen uur het hooi over het hele veld in rijen lag. Intussen waren de vrouwen klaar met melken en zij kwamen met de hooivorken naar het veld om het gras uit elkaar te doen. Hannes en Nol kuierden naar huis. Voor hen zat het erop. Ze gingen hun zeis weer scherpen, want ze verwachtten, dat ze nog wel meer zouden moeten maaïen met dit weer en met een botte zeis haalt dat niets uit. Janus en de knecht hielpen de vrouwen mee, zodat ze allemaal weer thuis waren voordat het erg heet zou worden. Om hooi te krijgen, moesten ze de hele week elke dag een keer het gras omdraaien. Het gras moest droog en afgestorven zijn, anders kon je er niets mee doen op de balken, het ging dan alleen maar broeien. Het naar huis rijden met de kar door zo’n slechte steeg was ook een heel werk. Er lagen wel vier karren hooi in het veld en dan zo’n eind rijden, dan moest je zorgen dat je de paal boven op het hooi goed vastgeknoopt had, anders viel er onderweg alles af en had je twee keer werk.

Ad van Driel.

D'n os.

Ut moet in september 1944 gewist zen, aon ut end van dun órlog, dè de moffe in Úje óp d'n tip aon dun Veghelsendijk tiggeróvver ut aauw nónnekloster un dertig osse in de wèij han gedaon. Die han ze daor loope, um er deeger inne te slachte vùr de soldoote.

In die dâg zâte de geallieerde, de moffe al kort óp de hiele èn ut duurde dan ók mar efkes èn Hitlers werkvolk kwâm in ut naauw. Ut kwâm zo wijd dè ze zo veul haost kreege dè ze hals óvver kop Úje out dinne èn gin kans mer kreege um dur osse mee te neeme. Iemeste moet toen ut hekkegat van die wèij oopegegoïd hebbe. Ut duurde nie lang of die osse gónge aon de kèur. Ze zwermde óvver hil Uje out èn enkelde dinne dur ók óp dun Eikenheuvel aon. Dor han ze al mee in de gate dè die osse van de moffe waore. Wim van Berte die net as alle ânder mense óp dun Eikenheuvel al lang nie vul vlis mer gehad ha, zâg zònne os aonkomme. Hij dâcht nie lang nao èn joeg d'n os âchter ut hous óp ut vèèrekedrieske. Bert, zun vodder wis nie goed wattie er af moes denke, mar Wim wel, die din de buurt óp um te keke of ie un por búrlui zo wijd kós krijge dè ze diejen os mee dinne slachte. Tów ie dur enkelde gevonde ha óp Torsent zoas Dot van Janusse, Wim van Tinesse, Knillus van Ciskus èn nog un enkelde ânder die ik nie mer weet, hattie volk zat. Ze pròtte same af dè ze nò mèllekestijd in dun donkere, dur is werk af zòn mâke. Ze durfden um bij niemeste achter ut hous te slachte, durrum dinne ze dè óp dun hoek van un stigje dè nor de velde in de "Vleu" liep. Daor stón unnen dikke kanidasse knoot èn dor won ze um on vaast zette. Saoves dinne ze mi d'n os, mi kreuges, skuppe, messe èn de hieep èn nie te vergete un kârzeel nor de "Vleu". Toen ut er óp on kwâm, waor dur toch imman die ter toch nie aondurfde, ze han ut er tous ók al niks mi zin ie, èn as ut verkeerd gónk èn de moffe kwâme trug, wârde misschien nog nie klaor, hij gonk wer óp hous aon.

De rest waogden ut er óp èn bón dun os mi zonne kop kort aon dun knoot vaast. Ut kârzeel makte ze aon de poote vâst zo dè ze 'm um kosse trekke èn de poote ók nog vâst konne bijne as dè noddig wâr. Ze hiele mi un por man de kop goeed vâst èn imman snee mi un groot mes wat ie tevurre goed gewet ha, zo vlug as ie kos dè bist de nek af. Ut plompe bist zakte al gaauwèèchtig dur zun poote wor óp ze hum óp zonne kant trokke. Nivve dun os groeve ze mi un por man un diep gat èn dor gónk alles in wa ze nie kósse gebruike. Èn ge begrijpt wel dè kosse ze nie te naauw zien, dor han ze teveul haost èn schrik vùr. Ze verdèelde den os in vier stukke, dur waor nog wel un por man meer, maar die durfde mi te leste toch niks mee te neeme.

Naodè de kreuges gelaoje wâre èn dun afval in ut gat lâg makte ze ut gat netjes dicht. In tijd waor er vrouwvolk gekomme mi un buske moesplante èn unne griesel. De moesplante kwame in de vorse grond te staon, unne keer mi de griesel d'r dur èn dur waor niks mer te zien van wa zich daor afgespuld ha.

Iederendeen krùijde mi zun eige vlis óp hous aon, wor ut zo vlug as kós dur ut vrouwvolk ingemakt wier. Want ge kóst nie weete wat ter mèèrege wer te wâchte kós staon.

Un por dâg lotter waor ut al mis. Dur zate wer moffe kort in de búrt. Ze zâte óp Tuifes wâr de praot. Wa kwâme ze óp den Eikenheuvel in durre rats zitte, want se wisse: as ze hier âchter kwâme, dan nómme ze oew mee, èn dan moeste mar afwâchte wa ze mi oew aonvonge. Ut wâr mar goed dè ut zowijd nie kwâm.

Jorre laoter as ze saoves bij de kachel zâte han ze ut er nog wel is over èn zinne dan: "Zónne lekkere soep as van diejen os hen we nojt mer gehad."

Mi de ruilverkaveling hen we in dè stigske nog 's gezòcht naor diejen ossekop; mar sund, we kósse niks mer vijne.

Ad van Driel.

De os.

Het was september 1944, aan het eind van de oorlog. De moffen hadden in Uden op het veldje aan de Veghelsedijk tegenover het Birgittinessenklooster ongeveer dertig ossen in de wei gezet. Die hadden ze daar lopen om er steeds eentje te slachten voor de soldaten.

In die dagen zaten de geallieerden de moffen al kort op de hielen en korte tijd later kwam Hitlers werkvolk in het nauw. Het kwam zover dat ze zoveel haast kregen, dat ze hals over kop uit Uden vertrokken en geen kans meer kregen om de ossen mee te nemen. Iemand moet toen het hek van de wei opengegooid hebben. Korte tijd later gingen die ossen aan de wandel.

Ze zwermden over Uden uit en een paar gingen richting Eikenheuvel. Daar hadden de mensen al meteen in de gaten dat die ossen van de moffen waren. Wim van Bert, die net als alle andere mensen op de Eikenheuvel al lange tijd bijna geen vlees meer gehad had, zag zo'n os aankomen. Hij dacht niet lang na en joeg de os achter het huis op het varkensweitje. Bert, zijn vader, wist niet goed wat hij ervan moest denken, maar Wim wel. Die ging de buurt in om een paar burens zo ver te krijgen dat ze die os mee zouden slachten. Toen hij er enkele gevonden had op Dorshout, zoals Dot van Janus, Wim van Tinus, Knillus van Ciskus en nog enkele anderen die ik vergeten ben, had hij volk genoeg. Ze spraken samen af dat ze na melktijd in het donker er werk van zouden maken. Ze durfden de os niet achter het huis te slachten, daarom gingen ze naar de hoek van de steeg die naar de velden in de "Vleu" (*groep velden bij de Leijgraaf, red.*) liep. Daar stond een dikke populierstam en daar wilden ze hem aan vastbinden. 's Avonds gingen ze met de os, en kruiwagens, schoppen, messen, een kleine bijl en niet te vergeten een karrentouw naar de "Vleu". Toen het erop aankwam, was er toch één die het niet aandurfde. Ze vonden het bij hem thuis al niets, als het fout ging en de moffen terugkwamen dan waren ze er helemaal niet klaar mee: hij ging weer naar huis.

De rest waagde het erop en bond de os met zijn kop kort aan de boomstam. Het karrentouw bonden ze aan zijn poten vast, zodat ze hem om konden trekken en de poten vast konden binden als dat nodig mocht zijn. Ze hielden met een paar man de kop goed vast en iemand sneed met een mes dat goed scherp gemaakt was, zo snel als hij kon de nek af. Het plumpe beest zakte al snel door zijn poten waarop ze hem op zijn zij trokken. Naast de os groeven ze met een paar man een diepe kuil en daar ging alles in dat ze niet konden gebruiken. En je begrijpt wel dat ze daar niet te precies in konden zijn, daar hadden ze teveel haast en schrik voor. Ze verdeelden de os in vier stukken. Er waren nog wel meer mannen, maar die durfden het toch niet aan om iets mee te nemen.

Nadat de kruiwagens geladen waren en het afval in het gat lag, maakten ze het gat netjes dicht. Ondertussen waren er vrouwen gekomen met wat moesplanten en een hark. De moesplanten kwamen in de losse grond te staan, een keer met de hark er overheen en er was niets meer te zien van wat zich daar had afgespeeld. Iedereen reed de kruiwagen met zijn vlees naar huis, waar het zo snel mogelijk door de vrouwen werd ingemaakt. Want je kon niet weten wat je morgen te wachten stond.

Een paar dagen later was het al mis. Er zaten weer moffen in de buurt. Men zei dat ze alweer op Duifhuis zaten. Wat zaten ze op de Eikenheuvel in hun rats! Want ze wisten: als de moffen er achter kwamen werd je meegenomen en dan moest je maar afwachten wat ze met je deden. Het was maar goed dat het niet zover kwam. Jaren later, als ze 's avonds bij de kachel zaten, hadden ze het er nog wel eens over en zeiden dan: "Zo'n lekkere soep als van die os hebben we nooit meer gehad."

Bij de ruilverkaveling hebben we in die steeg nog gezocht naar de ossenkop; maar jammer genoeg, hebben we niets meer gevonden.

Ad van Driel.

De slachter.

Van de week hen we ut grúwelijk druk gehad, we han un vèereke aon de kant gewerkt. D'n dijnstigemèèrige vruug kwâm Frans Vissers óp zun fietske aongezet. Unnen hoop geridskap hattie be want hij góng óns vèereke slachte. Ónze vodder wâr 's mèèrriges al um vijf úre ópgestaon um unne furnuiskittel wotter heet te stoke.

Toen Frans kwâm, wottie meteen beginne want hij moes er vandaog nog vier meer. Frans viet zunne skiethammer èn makte ut durke van de koi oope.

't Vèereke op de leer.

Ut vèereke din out de koi de misse óp. Bij ut stookhok zette Frans zunne skiethammer tusse de ooge van ut vèereke, dur góng unnen doffe klap èn ut vèereke lâg plat èn nog wa mi zun pote te goije.

Vlug snee Frans de nek dur èn ónze vodder moes ut vèereke wa aon zunne poot trekke mi ut touwke zo dè tie goed outbloeide. Nou kós Frans beginne mi de haor deraf te haole. Dè dinnie mi unne krabber èn heet wotter. Dè wâr un hil wèèrek want ut ston óveral vol mi haor. Óns moeder hat er zo'n hikkel aon as de haor der nie goed afwaor, zo dè ónze vodder tigge Franse zin dèttie de haor d'r gêr gelijk af ha. "Ja,"zi Frans, "mar ik ok."

Toen de haor deraf waore moes ut vèereke mi zunne rug óp de leer komme ligge èn dè waor un hil gehêf mi dè nat ding. Frans bond um aon de achterpote mi un touw aon de leer vâst.

Toen moes de leer umhog èn dè wâr efkes werke. Ut vèereke hóng nou óp de leer mi de kop umbleg. Nou moes ónze vodder mi unne groote houtere bak komme. Frans makte un groote snee in ut vèereke zunnen buik èn trok mee al z'n dèèrms in diejen houtere bak.

Het hart, de lónge, de leever èn de milt hiel ie epart. De dèèrms dinnie in unnen emmer mi wotter, die waore vur óns moeder, dan kós ze die vast skón mâke, daor moes de wôrst in.

Ik kreeg de pisblaos; die wâr vur de rômmelspot mi de vastenaovond. De pizzerik hiel ie ók epart; die wâr um de zâg in te vètte.

Frans spulde mi enkele emmers wotter ut vèereke skón èn kapte mi un bijleke ut vèereke in twee helfte. Alleen mi de zwaort zaat ut nog aon bekâre. Nou moessie mi de leer nor de geut geslèipt worre want dor kósse de katte èn d'n hond d'r nie be.

Smiddes kwâm de keurmister er unne stempel opzette; nou wâr ie goedgekeurd.

Sanderendâgs kwâm Frans ut vèereke afsnêje. Hij sneej dan iedere kir un part van ut vèereke af èn lin dè óp de toffel um kort te snêje.

De kèrremenij hiel ie epart: die wâr vùr de pestoor. De hamme èn 't spèk droeg ie zèèlf naor de kèlder en lin ie in 'n houtere kuip. Geregeld goide ie wa zout óp ut vlis, anders blif ut nie goed. Dè moes hier enkele weeke blifve ligge tot ut in de skouw gehange kós worre. Óns tante Gonda waor nog um de horsene gewist want die von ze zò lèkker. De rest van ut vèereke wùrde dur ut vrouwvolk aon de kant gewerkt èn ingemakt.

Alleen de kaoikes, 't hart, de leever èn de lónge wiere mee ópgegete, zo dè ut toch de hil week un bietje fist wâr.

Ad van Driel.

De slachter.

Afgelopen week hebben we het erg druk gehad want we hebben een varken aan de kant gemaakt. Op de vroege dinsdagmorgen kwam Frans Vissers op de fiets aangereden. Hij had nogal wat gereedschap bij zich want hij ging ons varken slachten. Mijn vader was die morgen al om vijf uur opgestaan om een ketel water te koken op het fornuis.

Toen Frans kwam, wilde hij meteen beginnen want hij had er die dag nog vier meer te gaan. Frans pakte zijn schiethamer en opende de deur van de kooi.

't Varken op de ladder.

Het varken kwam uit de kooi het erf op. Bij het stookhok plaatste Frans zijn schiethamer tussen de ogen van het varken, er klonk een doffe klap en daarna lag het varken plat, nog wat stuiptrekkend met zijn poten.

Snel sneed Frans de hals door en onze vader moest aan het touw aan de varkenspoot trekken zodat het goed kon uitbloeden. Nu kon Frans beginnen met het ontharen. Dat deed hij met een krabber en heet water. Het was een heel werk want overal waren haren. Ons moeder had er een hekel aan als de haren niet goed werden verwijderd en mijn vader zei dan ook dat hij graag zou zien dat alle haren verwijderd werden. “Ja,” zei Frans, “maar dat wil ik ook.”

Toen de haren er af waren moest het varken op zijn rug op de ladder komen liggen en dat was een heel getrek met dat natte geval. Frans bond het varken met de achterpoten aan de ladder vast. Toen moest de ladder omhoog en dat was even flink aanpoten. Het varken hing nu op de ladder met de kop naar beneden. Mijn vader kwam nu met een grote houten bak. Frans maakte een grote snee in de buik van het varken en trok alle ingewanden in die houten bak. Hart, longen, lever en milt werden apart gehouden. De darmen gingen in een emmer water, dan kon mijn moeder die alvast schoonmaken want daar moest immers de worst in.

Ik kreeg de blaas; die was voor de rommelpot voor carnaval. Ook de “pisbuis” hield hij apart; daarmee kon je de zaag invetten.

Frans spoelde het varken schoon met enkele emmers water en kapte het daarna met een bijl doormidden. De twee helften zaten enkel nog vast met het zwaard. Nu moest de ladder nog naar het washok, want dan konden de katten en de hond er niet bijkomen.

“s Middags kwam de keurmeester om een stempel te zetten ter goedkeuring.

De dag daarna kwam Frans om het varken in stukken te verdelen. Hij sneed steeds een deel af en legde dat op tafel om het in stukken te te snijden. De karbonade hield hij apart voor de pastoor. De hammen en het spek droeg hij zelf naar de kelder en hij legde ze in een houten kuip. Hij strooide regelmatig zout op het vlees anders bleef het niet goed. Dit moest enkele weken blijven liggen voordat het in de schouw gehangen kon worden.

Tante Gonda kwam voor de hersenen want die vond ze erg lekker.

De rest van het varken werd door de vrouwen verwerkt en ingemaakt.

Alleen de kaantjes, het hart, de lever en de longen werden meteen gegeten. Zodoende was het toch de hele week een beetje feest.

Ad van Driel.

De mûlder van 't Loo.

Di stukske gù óvver men grótvodder, Johan de Visscher, die 't grótste deel van z'n leeve mûlder wâr óp Loo. Hij wier gebórre in Gorinchem óp 27 augustus 1889 as zoon van Johannes de Visscher die mûlder wâr èn Maria van Roessel. Men grótvodder leerde 't mûldersvak in Wamel èn in Beneden Leeuwen be de femielie Van Dieten, die ooveriges lotter ók nao Úje zòn komme in de Bitsik.

In 1910 kwâm ie naor Úje wor ie ging werreke as knèecht be Van der Putten. Die han in diejen tijd ne weindmeule.

Hij ging woone aon de Kapelstraot in 'n huis wor lotter de kakschool van de zusters Franciscanessen zò komme.

Johannes de Visscher (1889-1965), mûlder op 't Loo.

Óp 21 mei 1919 trouwden ie mi Dina van Berkel, men grótmoeder. Zij wâr de dôchter van Toon van Berkel die kiste makte vùr vee-koeke èn Mieke van Eenbergen.

't Jóng stel ging woone in de Kruishirresticht. In 1920 wùrde daor hullie úrste dôchter gebórre, men moeder.

Ze wónde mar één jaor in de Kruishirresticht èn verhuisde daornao naor wa tów de Bitsik hiette, nou de Mgr. Bosstraot.

Wie ha tów kanne denke, dè men aauwelui lotter 't grótste deel van d'r leeve zòn woone in diezelfde Mgr. Bosstraot, rèecht tiggenóvver 't huis wor men moeder in d'r úrste leevensjaor nor toe verhuisde.

'n Por jaor lotter wier óp Loo 'n maolderêj geboouwd wor Victor de Visscher, de bruur van men grótvodder, mûlder zò worre, mar hij stierf ónverwâcht óp virtigjorrije leeftijd. Dus wier besloote dè Johan de maolderêj zò gaon beheere. Hij kós 'n stuk grónd koope van ene zekere Louwers vùr hónderd gulde, mar dan moessie 'r wel 'n groot stuk hèij bevatte. Óp 't stuk boouwgrónd wier in 1928 dùr men grótoouwers 'n huis geboouwd nivve de maolderêj.

In 1929 nâme ze mi hullie óndertusse drij kinder d'n intrek in 't nêj huis.

De maolderêj wâr 'n stoommaolderêj, mar óp nen zekere aauwejaorsdag ontplofte de boel èn kwâme ze in de probleme. D'r wier ne dieselmooter gekôcht die vórt zùrgde vùr de aondrijving. De miste klante van men grótvodder wónde óp Vurs Loo, Achters Loo, de Rakt, Bedaf èn Hengstheuvél.

Aon 't ènd van de dèrtiger jorre wier besloote dè hullieje zoon, Antoon, móg gaon studeere èn dè hullieje jóngste zoon, Jan, zò meewerke in de maolderêj.

In d'n órlog wâre veul dinge óp de bon èn zoo wier ók 't meel verdeeld. De boere kwâme mi d'r grân, dè wier gemaole èn dan "per kop" wier verdeeld. Óp zekere dag kwâm er nen boer uit de Rakt die z'n grân wilde laote maole. Tów dè gebeurde wâr, wier d'r (vanweege de verdeeling) gevraagd: "Hoeveul koppe hedde gullie?"

Waooróp 't boerke, gezeegend mi 'n gezónd boeverstând, antwoordde mi: "Eder inne." Ók vroeg men grótvodder 's: "Isser ne mènsonder de meule?"

De molenaar van Loo.

Dit stukje gaat over mijn grootvader, Johan de Visscher, die het grootste deel van zijn leven molenaar was op Loo. Hij werd geboren in Gorinchem op 27 augustus 1889 als zoon van Johannes de Visscher die molenaar was en Maria van Roessel.

Mijn grootvader leerde het molenaarsvak in Wamel en in Beneden-Leeuwen bij de familie Van Dieten, die overigens later ook naar Uden zou komen.

In 1910 kwam Johan naar Uden waar hij ging werken als knecht bij Van der Putten in de Bitswijk. Die hadden in die tijd een windmolen.

Hij ging wonen aan de Kapelstraat in een huis waar later de kleuterschool van de zusters Franciscanessen zou komen.

Prentbriefkaart uit 1915 van de "Oude Kerkstraat" ofwel de Kapelstraat.

Onder de contouren van de torens van de Sint Petruskerk zien we het huis waar de familie de Visscher in die tijd woonde.

Op 21 mei 1919 trouwde hij met Alberdina van Berkel, mijn oma. Zij was de dochter van Antonius van Berkel, die kisten maakte voor vee-koeken, en Theodora Maria van Eenbergen. Het jonge paar ging wonen in de Kruisherensstraat. In 1920 werd daar hun eerste kind geboren, mijn moeder.

Ze woonden maar één jaar in de Kruisherensstraat en verhuisden daarna naar wat toen de Bitswijk heette, de huidige Mgr. Bosstraat. Wie had toen kunnen denken dat mijn ouders het grootste deel van hun leven zouden wonen in diezelfde Mgr. Bosstraat, recht tegenover het huis waar mijn moeder in haar eerste levensjaar naar toe verhuisde.

Een paar jaar later werd op Loo een maalderij gebouwd waar Victor de Visscher, de broer van mijn grootvader, molenaar zou worden, maar hij overleed onverwacht op veertigjarige leeftijd. Dus werd besloten dat Johan de maalderij zou gaan beheren. Hij kon een stuk grond kopen van een zekere Louwers voor honderd gulden, maar dan moest hij er wel een groot stuk hei bijnemen. Op het stuk bouwgrond werd in 1928 door mijn grootouders een huis gebouwd, naast de maalderij.

In 1929 namen zij met hun drie kinderen, intrek in het nieuwe huis.

De maalderij was een stoommaalderij, maar op een zekere oudejaarsdag ontplofte de boel en kwamen ze in de problemen. Er werd een dieselmotor gekocht die voortaan zorgde voor de aandrijving. De meeste klanten van mijn grootvader woonden op Voorst Loo, Achterst Loo, de Rakt, Bedaf en Hengstheuveld.

Aan het eind van de dertiger jaren werd besloten dat hun zoon, Antoon, mocht gaan studeren en dat hun jongste zoon, Jan, zou meewerken in de maalderij.

Tijdens de oorlog waren veel dingen op de bon en zo werd ook het meel verdeeld. De boeren kwamen met hun graan dat werd gemalen en dan per hoofd verdeeld. Op zekere dag kwam er een boer uit de Rakt die zijn graan wilde laten malen. Toen dat gebeurd was werd er, in verband met de verdeling, gevraagd: "Met hoeveel hoofden zijn jullie?" Waarop het boertje, gezegend met een gezond boerenverstand, antwoordde: "Teder één."

Ook vroeg mijn grootvader eens: "Is er een mens onder de molen?"

Waaróp men moeder antwoordde: “Nee, nen boer.”

Óp 15 mei 1945 trouwde men moeder mi Toon van Kuijk. Hij wâr klirmâker óp de Hoeve.

D'r wâr netúrlek tien daog nao de bevrijding niks te krijge, mar men opa wilde toch dè z'n innigste dôchter 'n brùlluftsfrist krig. Dùrrum wûrde 'n hennekòj ontruimd, dè wier nètjes gewit èn men opa ruilde meel teege eete èn drinke.

Ge krigt in diejen tijd nie zò hendig ún huis en dùrrem trokke ze in 'bè de ouwluij van ons vodder op 't Loo.

As kijnd heb ik daor vijf jaor gewónd èn 't leeve rónnd de maolderêj van dichtbij beleefd.

Hoe opa saoves laot óp z'n kniejes óp de meulesteen zât um te skèrrepe in 't licht van 'n stèerke lamp. De minuscule stintjes die van de meulesteen afspatte, kroope zelfs ónder de huid van z'n hând. Ze hebbe daor de rest van z'n leeve gezeete.

Èn de sensaasie as ik men hând in 't wèèreme meel hiel dè in de júte zakke stroomde.

Ók mocht ik dik mee óp de kâr um meel rond te brenge.

“Èn mar kijke nor de kónt van 't perd.” ha vùr men al beteekenis lîng vùrdè 't liedje bekend zò worre.

In 't begin van de vijftiger jorre wier men grót-vodder ziek. Z'n longe wòn nie mer, lichelek van al 't stof dèttie ha binnegekreege. Hij verblif lange tijd in 't sanatorium van Dekkerswald èn blif daornao de rest van z'n leeve bedleegerig.

As kijnd móchte wij alleen mi hum praote dur 't oope raom, want men wâr bang vùr besmetting. In de twèèlf jaor dèttie óp bed lîg, blif ie optimistisch èn vroolek. Dè inspireerde veul mènse èn hij krig dan ók veul bezoek. Zunne zoon Jan zùrgde inmiddels vùr de maolderêj. Men opa stierf óp 21 mèrt 1965.

Jorre lotter verkócht Jan de Visscher de maolderêj èn 't woonhuis aon zunne búrman Piet van den Elzen. Diens zoon Bart hitter veul jorre gewónd mi z'n gezin, totdè ók hij moes verhuizen, umdè de panden wûrde geslópt vanwege d'n aonleg van d'n A50.

Jan van Kuijk.

De maalterij en het woonhuis van mùlder Johannes de Visscher op Loo.

Waarop mijn moeder antwoordde: “Nee, een boer.”

Op 15 mei 1945 trouwde mijn moeder met Toon van Kuijk. Hij was kleermaker op de Hoeven.

Er was natuurlijk tien dagen na de bevrijding niks te krijgen, maar mijn opa wilde toch dat zijn enige dochter een bruilofsfeest kreeg. Daartoe werd een kippenhok ontruimd, dat werd keurig gewit en mijn opa ruilde meel tegen eten en drinken.

Huizen waren zeer schaars en daarom trokken mijn ouders in bij de ouders van mijn vader op Loo.

Als kind heb ik daar vijf jaar gewoond en het leven rond de maalderij van dichtbij beleefd. Hoe opa ‘s avonds laat op zijn knieën op de molenstenen zat om ze te scherpen in het licht van een sterke lamp. De minuscule steentjes die van de molenstenen afspatten kropen zelfs onder de huid van zijn handen. Ze hebben daar de rest van zijn leven gezeten.

En de sensatie als ik mijn hand in het warme meel hield dat in de juten zakken stroomde. Ook mocht ik vaak mee op de kar om meel rond te brengen.

“En maar kijken naar de kont van het paard.” had voor mij al betekenis lang voordat het liedje bekend zou worden.

In het begin van de jaren vijftig werd mijn grootvader ziek. Zijn longen wilden niet meer, waarschijnlijk van al het stof dat hij had binnengekregen. Hij verbleef lange tijd in het sanatorium van Dekkerswald en bleef daarna de rest van zijn leven bedlegerig.

Als kind mochten wij alleen met hem praten door het open raam want men was bang voor besmetting. In de twaalf jaar dat hij op bed lag bleef hij optimistisch en vrolijk. Dat inspireerde veel mensen en hij kreeg dan ook erg veel bezoek. Zijn zoon Jan zorgde inmiddels voor de maalderij. Mijn opa stierf op 21 maart 1965. Jaren later verkocht Jan de Visscher de maalderij en het woonhuis aan zijn buurman, Piet van den Elzen. Diens zoon Bart heeft er vele jaren gewoond met zijn gezin totdat ook hij moest verhuizen omdat de panden werden gesloopt vanwege de aanleg van de A 50.

Jan van Kuijk.

Verantwoording:**Bronnen:**

Ad Vrenssen e.a.: Ut Újes, un spreektaol mi klank, wèrremte èn gevuul.

Jan Bakker: De Koninklijke Marechaussee in Uden, 2007.

HKKU: Documentatiecollectie Dialect.

BHIC: Registers der Burgerlijke Stand Uden 1879-1882.

BHIC: Bevolkingsregisters Uden 1860-1920.

Afbeeldingen:

Stichting. “Het Uden-archief van Bressers”: bladzijde 5, 7, 8, 20, 22, 27, 28, 31, 34, 37, 42, 48, 49, 57 en omslag.

Heemkundekring Uden: bladzijde 11, 32, 33.

Heemkundekring Zeeland: bladzijde 14, 17.

Hans van der Avoort: bladzijde 39, 46, 47.

Ad van Driel: bladzijde 40,41, 50, 51, 54.

Truus Verstegen; bladzijde 43.

Chris van Haandel: bladzijde 55.

Jan van Kuijk: bladzijde 56, 58.

Twèrs dūr Úje

is ontstaan tijdens de vele gezellige avonden die de leden van de "Werkgroep Újes dialect" van de Heemkundekring Uden de afgelopen jaren hebben georganiseerd.

Dit boekje bestaat uit twee delen:

In het eerste gedeelte staan een aantal verhaaltjes die ruim honderd jaren geleden zijn opgeschreven door H.W. van der Heijden.

Het tweede gedeelte bestaat uit verhalen die de leden van de werkgroep zelf hebben geschreven.

Dit is een uitgave van

*Uden in
Geschriften*

